

ବ୍ୟଥାର ସାଗର

ଦୀନକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର

ବ୍ୟଥାର ଦାନ

ଦାତାମାଦର ମିଶ୍ର ବି, ଏ.

୧ମ ପ୍ରସ୍ତୁତ ୧୯୩୧

ଅଂମଳିକ ଅଧୀଶ୍ଵରଙ୍କ
ସୌଜନ୍ୟରୁ
ପ୍ରକାଶିତ ।

ମୂଲ୍ୟ—ଅଂଅଶା

ମୁଦ୍ରାକର
ବାଳକୃଷ୍ଣ କର ବି. ଏ.,
ସାରସ୍ଵତ ପ୍ରେସ
କଟକ

ଉପହାର

.....

.....

.....

ବିଦ୍ୟୋତ୍ସାହା
ସାହିତ୍ୟାନୁରାଗୀ
ଆଠମଲ୍ଲିକର ଅଧୀଶ୍ୱର
ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଦେଓଙ୍କ
କରକମଳରେ
ସମର୍ପଣ
କଲି ।

କଥା ପଦେ

ଏହି ଅଳ୍ପ କେତେଦିନ ହେଲା ମୋ ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ଅଧ୍ୟାୟ ଶେଷ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଏକ ଅଧ୍ୟାୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଏକ ଦୋସକ୍ତରେ । ଭବିଷ୍ୟତ ଯେ କଣ ହେବ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅନିସ୍ଥା ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୁଁ ବେଶ୍ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଛି, ମୋ ପୂର୍ବ ଜୀବନଟା କେତେ ଦୂର ବ୍ୟଥାପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ସେହି ବ୍ୟଥାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟର ଆବେଗରେ ମୁଁ ଯେ କେତେ ଗୋଟି କବିତା ଲେଖି ପକାଇଥିଲି, ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଏକଦି ସଂଗୃହୀତ କରି ମୁଁ ଆଜି ପାଠକମାନଙ୍କ ହାତରେ ଉପହାର ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରଦାନ କଲି । ସହାନୁଭୂତି ଦେଖିଲେ ଜୀବନ ସାର୍ଥକ ମଣିବି

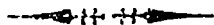
ଏ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଓଡ଼ିଶାର କୌଣସି ନା କୌଣସି ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । “ଆଜି ବିଶ୍ୱବନ୍ଦନା ପୂଜିବା ପରା” କବିତାଟି ଘେନି ଓଡ଼ିଶାର ପତ୍ରିକା ମହଲରେ ଯେ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଯାଇଛି, ତା’ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣାଉଛି । ବିଶେଷତଃ ‘ବିଷ୍ଣୁଗୁପ୍ତ’ ମହାଶୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ୱର୍ଗତ; ତେଣୁ ସେ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ କିଛି ଲେଖି ଲଭି ନାହିଁ ।

ତେବେ ‘ବିଷ୍ଣୁଗୁପ୍ତ’ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଯେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର କିଛି ଲଭ ହେଉଥିଲା, ସେ କଥା ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ସ୍ତ୍ରୀକାର କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ଯୁଦ୍ଧ ମନ୍ତ୍ରିକା ପରି ସେ ସଦା ସଙ୍ଗଦା ବ୍ରଣ ଗୋଳି ଭୁଲିଲେହଁ ତାଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନ ଦ୍ୱାରା ସାହିତ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ଜୀବନ ଥିଲା ପରି ଜଣା ପଡୁଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଅଭାବଟା ବଡ଼ ବେଶି ପରିମାଣରେ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ହେଉଛି ।

ଯେତେବେଳେ ଏହି କହୁରଖେ ଯେ ଆମ୍ଭେ କର ବର୍ତ୍ତମାନ
ରାଜାସାହେବ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଦେଓ ମୋର ଏ କବିତା-
ରୁଚିକ ପାଠ କରି ଏବଂ ସ୍ୱତଃସ୍ପୃହେ ହୋଇ ଏହାର ପ୍ରସା ଶବ୍ଦ
ବହନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ମତେ ଯେପରି ଭାବରେ ଉତ୍ସାହିତ କରିଛନ୍ତି,
ମୁଁ ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଚିରରଣୀ । ରଜ ।

ବିନୀତ

ଲେଖକ

ସୂଚୀ

ବିଷୟ

ପୃଷ୍ଠା

—ବ୍ୟଥା ପିପାସା—

୧	ଅରତି	୩
୨	ମଉନେ	୫
୩	ଅନ୍ତରତର	୮
୪	ବିରହ ମାଧୁରୀ	୧୦
୫	ନୀରବେ	୧୧
୬	ଅନ୍ତରେ ମୋର କେ ରେ	୧୪
୭	ପ୍ରଣୟ-ଭୟ	୧୫
୮	ସ୍ଥାନ ଦିଅ ସଖା ଚରଣେ	୧୭
୯	ବ୍ୟଥା ପିପାସା	୨୦
୧୦	ପୂଜିତ ଡାହାରେ ପରା	୨୪
୧୧	ହୃଦୟଗାର ପୂଜାଭେଟି	୨୮

—ମାତୃପୂଜା—

୧୨	ଆଜି ବିଶ୍ୱବନ୍ଦନା ପୂଜିବା ପରା	୩୯
୧୩	ପୂଜାର ଉପକରଣ	୪୨
୧୪	ମାତୃପୂଜା	୪୫
୧୫	ପ୍ରଜୟରୂପୀ ମା	୫୨

—ବର୍ଣ୍ଣନିକା—

୧୬	ଭାବାର ପାଇଁ	୭୧
୧୭	ଗାଁ ମହାଜନ	୭୧
୧୮	କଲେ ହେଲେ ପାଣି	୭୫
୧୯	ମାତୃସ୍ନେହ	୮୦

—ବିବିଧ—

୨୦	ଯତ୍ନବନ ପଥେ	୮୯
୨୧	କବିର ଗାନ	୯୩
୨୨	କ୍ଷଣିକ ସ୍ମରଣ	୯୭
୨୩	ସବୁ ଭ୍ରମର ପାଇଁ	୯୮
୨୪	ଯଦି ଅସିଦ୍ଧ ହେ ବନ୍ଧୁଦ୍ଵାରେ	୧୦୪
୨୫	ବିଦାୟ ବେଳା	୧୦୭

ବ୍ୟଥାର ସାଗର

(୧)

ପାହାନ୍ତି କାକର ରୂପେଲି ହାସ
ଭେଦ ତା' ଦିଶିଲ ଗୁଣସୁ-ବାସ,
ସେ ମୁଖ ଗୁହ୍ୟ
ହୃଦୟେ ମୋହର ଭରଣ କାହିଁ
ଉଠିଲ ନାହିଁ ।

ଫୁଲଟିଏ ସେ ତ ସୌରଭ ପୁର,
ସକାଳ ସିନ୍ଦୂର ସମ ସେ ତୋର,
କି ନାଚ ନାଚି
ମଜାର ରଖିଲ ସରଗ ଶରୀ
ନ ଜାଣି କିଛି;

ତଳ ତଳ ସର ଭରଳ ଜଳେ
ତା' ମୁଖ ଦିଶିଲ କମଳ ଦଳେ;
ତା' ଭୁଲୁଥିଲେ
ତାର ଭରଣ ନାହିଲେ ତାଳେ
ପୀରତି ଭେଳେ;

ସୁରଭି ତାହାର ସମୀରେ ବହୁ
ମାଦକେ ମତାର ରଖିଲ ମହା,
ଗୋପ ଗୁଆଳୀ
ତା' ଗୁହାଣି ତଳେ ପଡ଼ିଲେ ତଳି
ନପାର ବଳି ।

ଭାରାଟିଏ ତା'ର ମୁଣ୍ଡର ଭୂଷା
 ମସୂର ଗୁନ୍ଧର ହାଲେର ଖୋସା;
 ମୋହଲ ମସ୍ତା,
 ମାତର ମୋ ହୃଦେ ତରଙ୍ଗ କାହିଁ
 ଉଠିଲ ନାହିଁ ।

(୨)

ଖରାବେଳ ଖରା ସହଣି ନୁହେଁ,
 ଉଷିର ବାଟି ସେ ବୋଲିଲ ଦେହେ;
 ସୁବାସ ତା'ର
 ମତାଇ ରଖିଲ ସାରା ସଂସାର
 ଅପଣା ପର ।

ଚନ୍ଦନ କର୍ପୁର ସୁଗନ୍ଧ ଝୁଣା
 ମହକାଇ ଦେଲା ପାଟ ଅଗଣା,
 ତା'ବାସ ଗନ୍ଧେ
 ଅଳିଗଣ ଅଛନ୍ତି ହୋଇଲେ ମୋଦେ
 ଧାଇଁଲେ ମନ୍ଦେ ।

ଯେ ନିକୁଞ୍ଜ ତଳେ ପାଡ଼ିଲ କାନି
 ଶୀତଳ କମଳ-ଦଳ ନ ମାନି
 ତାହା କି କେବେ
 ଆସଇ ପୁଣିନେ—ମୋ ଅନୁଭବେ—
 ପରତେ ଲବେ ?

ତା' ସୋହାଗେ ମାତି ତା' ହାସରସେ
 ବାରେ ହେଲେ ମୁଁ ଯେ ଯାଇନି ପାସେ;
 ପାରିନି ଯାଇ;
 ହୃଦୟଗା ମୋର ପରାଣ ଫେଇ
 ପାରିନି କହି ।

(୩)

ସଞ୍ଜ ଆକାଶର ଧୂଆନ ତଳେ
 ଭାବୁଛି ଏ ମୁଖ ଦେଖଇ ଜଳେ,
 ସେ ଶୋଭା କାହିଁ
 ମରମେ ବାରେ ମୋ ଫୁଟଇ ନାହିଁ,
 ରହେ ମୁଁ ଚାହିଁ ।

ଚନ୍ଦ୍ରବାଳ ତଳେ ପର୍ଯ୍ୟଟି ଭଞ୍ଜ
 କହେ କିବା କଥା ପରାଣ ଖୋଲି,
 ସାଗର ଶୁଣେ;
 ପ୍ରତିଧ୍ବନି ତା'ର ପଡ଼େ କି କାନେ,
 ମୋର ପରାଣେ ?

ସକଳେ ମାତନ୍ତି ହରସ ରସେ;
 ହାହାକାର ମାନ୍ଦି ମୋର ଭରସେ
 ଖେଳି ଯେ ବୁଲେ,
 ଜୀବନ୍ତ ଆକାଶେ ମରଣ ଭୁଲେ;—
 ଭୟାନ ଭୁଲେ ।

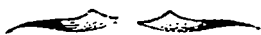
(୪)

ରଜନୀ ଅସର ଅଞ୍ଜଳ ଝାଡ଼ି,
ପ୍ରାଣ ମୋ ହୃଦାରେ ଯାଏକି ଉଡ଼ି ?
ଭାଳେ ମୁଁ ବସି;
କି ଅଜଣା ବ୍ୟଥା ଦିଅଇ ଗ୍ରାସି
ମୋ ପ୍ରାଣ ରାଶି ?

ଏସନ ପରାଣେ କିବା ଯତନ;
କିବା କଳପନା, କିବା ରତନ ?
କିଏ ସେ ଏଥୁ
ଗାରପାରେ ବିନା ବିଷାଦ ବାଥୁ—
କରୁଣ ଗୀତି ?

(୫)

ବ୍ୟଥୁତ ତେଣୁ ଏ ପରାଣ ଆଶା,
ବ୍ୟଥା ଦଗଧ ମୋ ପୋଡ଼ା ପିପାସା
ଘେନିଲେ ଘେନ
ଦଗଧ ହୃଦୟ ଯଶ ଝୁରଣି,—
‘ବ୍ୟଥାର ଦାନ’ ।

ବ୍ୟର୍ଥ ବିପାସା

—ଆରତି—

ଗହ ଗହ ଗୋ ହସଇ ତାରୀ,
 ଚନ୍ଦ୍ରଭଦ୍ରା ରାଜ,
 ଉଠି ତ ନାହିଁ ଚନ୍ଦ୍ରମା ମୋ
 ଆସି ତ ନାହିଁ କଇ ।
 ବହୁ ଯେ ମୋର ଚର ଉଦାସୀ,
 ଚର ସୋହାଗ ସ୍ଥାନ,—
 କିପରି ଆଜି ଦେବି ଗୋ ଡା'ରେ
 ଦେବି 'ଆରତ' ଦାନ ?

✕ ✕ ✕

— 97 —

ଗହ ଗହ ଗୋ ହସର ଗୁଳ
 ହସେ ମୋ ଫୁଲରାଣୀ,
 ତଥାପି କାହିଁ ହୃଦୟେ ମୋର
 ଶୁଭେ ତ ନାହିଁ ବାଣୀ ?
 ସଞ୍ଜ ତ ଗଲା, ରାତି ହେଲା—
 ବେଦି ପଡ଼ିଲା ଖାଲି,
 ‘ଆରତି’ ଆଉ ଧରବି କିଆଁ,
 କିଏ ଅସିବ ବୋଲି ?

× × × ×

ଦିକ ଦିକ ମୋ ଜଳେ ଆରତି
 ଲିଭି କି ଯିବ ସତେ ?
 ଆକୁଳ ଏ ମୋ ପରାଣ କଣ
 ନ ଯିବ ଆଉ ପ୍ରତେ ?
 ନ ଯିବ ପ୍ରତେ !—ଲିଭିବ ବତି !—
 କି ଚୁରା ମୋର ତହିଁ ?
 ‘ଆରତି’ ତା’ର;—ଘେନିଲେ ଘେନୁ,
 ନାହିଁ ଘେନିଲେ ନାହିଁ ।

ମଉନେ

—ମଉନେ—

ଦିବସ-ଜାଗରେ ତପନର ତାପେ
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବମୁଖେ ସଦୃଶ କେତେ କଷଣ,
କୋମଳ ଶରଣ କମଳିନୀ ସେ ତ
ଲଭୁଛି କି ସୁଖ ସ୍ବର୍ଗୀୟ ଧନ ?
ମଉନେ କିବା ସେ ଅମିୟ ବାଣୀଟି
ଦଲେ ଦଲେ ହସି ଲେଟଇ ତା'ର ?
ସେ ନିରୋଳ ହାସେ ମିଳାଇଣ ହାସ
ହସେ ବା କିପାଇ ସରସୀ-ନାର ?

—❖—

କି ଆବେଗେ ବସି ନିଶି ଉଜ୍ଜାଗରେ
 ଶରତର ଶଶି ଶୀତଳ ଧାରେ
 ଭାଲୁଆଏ ନିତି ନୀରବ ନିସ୍ବନେ
 ଅବ୍ୟକ୍ତ କିବା ସେ ପରାଣ ଗିରେ ?
 କି ସୁଖ ଲଭଇ ଧରଣୀ ରାଣୀ ବା
 ମେଲି ବସିଥାଏ ବନ୍ଧଟି ତାର ? —
 ଅନ୍ତର ଫିଟାଇ ମରମ କାହାଣୀ
 ଭାଷେ କା'ରେ ଅବା ନୀରବ ଗିର ?
 କିବା ସେ ସମ୍ପଦ ଯୋହାଗର ଶିରୀ
 ଚପଳା ଚମକେ ଲଭଇ ଘନ ?
 କି ଗୁପ୍ତ ବାରତା ସେ ସ୍ଫୁରଣୁ ଝରି
 ମୋହନୀଏ ଅବା ତଟିନୀ ମନ ?
 ମନେ ମନଭରା ହାସ କଳିକାଟି
 ଫୁଟି ଉଠେ କିବା ତଟିନୀ-ତାନେ ?
 କିବା ସେ ସୁଦୂର-ସୁରଣ ଚମକେ
 ଫୁଲି ଉଠେ ତା'ର ବନ୍ଧଟି କ୍ଷଣେ ?
 ତରଳ ତରଙ୍ଗ କନକ ଲପନେ
 କି ଆବେଗେ ଧାଏଁ ତଟିନୀ-ମୁଖେ,
 ମଉନ ଆଳାପେ କିବାସେ ସୁଷମା
 ତଟିନୀ ଲଭଇ ସାଗର ବନ୍ଧେ ?

× × × ×

ମଉନ ବଦନେ କେତେ କେତେ କଥା
 ଡାଳିନି' କେ କା'ର ସ୍ନେହ-ବନ୍ଧନେ ?
 ମଉନେ ମଉନେ ଗୁରୁ ଶ୍ବାସ ଛାଡ଼ି
 ଅଣିନି' ଅଜାତ ସ୍ମୃତି ଗାପନେ ?
 ମଉନ ଭାଷଣେ ଭବିଷ୍ୟତ ଭାଲେ
 ଗତିନି'ବା କେତେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ଦିର,
 ଭାବନା ଜାଗର ଜାଳିନି' ଗୁପ୍ତରେ
 ସେ ମନ୍ଦିରେ ବସି କେତେ ପ୍ରହର ?
 ନୀରବ ନିକ୍ଷୁଣ ମରମ-ମନ୍ତ୍ରରେ
 ହୃଦୟନ୍ତେ କେତେ ଶୁଭିନି' କା'ର ?
 (ତହିଁ) ଭାଜିନି' କେତେ ବା ଗୁପ୍ତ ଗରବ
 ଅଛାଳିକା ଅଛହାସ ନିକର ?
 ସେ ନୀରବ ସ୍ଵନେ ଶୁଣିନି' ବା କେତେ
 'ହୃଦୟ ପ୍ରସାରେ ପରମେଶ୍ଵର';
 ଅନନ୍ତ ଏ ମରୁ ବିଶ୍ଵ ପ୍ରାନ୍ତରେ
 (ମୋର) ମଉନ ମାଗୁଣି ତା'ଙ୍କ ପୟର ।

—ଅନ୍ତରତର—

ଅନ୍ତରତର ମୋର ହେ !
ଅନ୍ତରତର ପଛେ ରହି ମୋ ଅନ୍ତର
ଅଲୋକେ ତବ ସେ ଭର ହେ ।

ସଦା
କ୍ଷଣେ

—୮—

କ୍ଷଣେ ସେନିଯାଅ ତବ ବିଦ୍ରୁପ ହାସ
 କାନ୍ତିନିଅ ଘନ ଘଟା.

ଶେଳାଇ ଦିଅ ହେ ମନ୍ଦ ଅଧରେ
 ରଘୁଧନୁର ଛଟା;

କ୍ଷଣେ କ୍ଷମାକ ଦିଅ ମୋ ମନ୍ଦ ତରୁଟି
 ଶାନ୍ତ ତରଙ୍ଗ ତାନେ,

ଲଗାଇ ଦିଅ ମୋ ଜୀବନ ଦୀପଟି

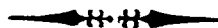
ତବ ଅଶ୍ରୁ, ଅଲେକ ସନେ ।

ବୁଝି ଯିବ ସିନା ନ ହେଲେ ଏ ତରୁ

ସଦା ଉତ୍ତାଳ ତବ ଘାତେ ହେ,

ଲିଭିଯିବ ସିନା ପରାଣ ପ୍ରଦୀପ

ତବ ଏ ପ୍ରଳୟର ଝଞ୍ଜା ବାତେ ହେ ।

... ବିରହ ମାଧୁରୀ --

କଲ ବାଣୀ ତାନ ଅମି ଗଲେ କେବେ
 ଲଭେ କି ମନୁଁ ତା' ଦାନ ?
 ଫୁଲ ଫୁଟି ଝୁଟି ପଡ଼ିଲେ କି ପୁଣି
 ଉଡ଼ି ନ ବୁଲେ ତା' ସ୍ବର ?
 ମଧୁର ମାଳତୀ ମଉଳି ଗଲେ କି
 ଲାଗି ନ ହୁଅନ୍ତି ଦେବେ ?
 ବାଜି ଥିଲେ ଥରେ ବୁଝାବନେ ବଂଶୀ
 ଗୋପୀଏ ଭୁଲନ୍ତି କେବେ ?
 ସେହୁପରି ଯେବେ ବିରହ ରାଗିଣୀ
 ପ୍ରେମତନ୍ତେ ଥରେ ବାଜେ
 କି ନବ ଅମିୟ ମାଧୁରୀ ସେ ତହୁଁ
 ଏ ମରମେ ସଦା ରାଜେ ।

ନୀରବେ

— ନୀରବେ —

ନୀରବେ ଉଠଇ ଶଶୀ
ନୀରବେ ନୀରବେ ହୁସି
ନୀରବେ ଡାଳଇ ସଦା ଶୀତଳ ଜୋଛନା ଗୋ,
ନୀରବେ ନୀରଦ ସୁଖି
ନୀରବ ସୋହାଗେ ରସି
ଅସୀମ ଅକାଶୁଁ କାହିଁ ଉଡ଼େନା ବୁଲେନା ଗୋ ।

— ୧୧ —

ନୀରବେ ଫୁଲଟି ଉଠି
 ନୀରବେ ସଞ୍ଜରେ ଫୁଟି
 ନୀରବେ ହରଇ ନିତି ସକାଳେ ସକାଳେ ଗୋ,

ନୀରବ ଶୁଶିଳୀ କିବା
 ଭେଦି ଭେଦି ସଞ୍ଜ ଶୋଭା
 ରଜିନୀ କରଣେ ରଙ୍ଗେ ହସି ରସି ବୁଲେ ଗୋ ।

ନୀରବେ ଗୁଡ଼କ ଗୁଡ଼ି
 କୁଳିଶ ଶବଦ ସହେ,
 ନୀରବେ ବରଇ ଘୋର ବରଷା ପ୍ରହରେ ଗୋ,

ଅନ୍ଧାର ଅଗମ ଦଶେ
 ଚକୋର ନିରେଖି ହସେ,
 ନୀରବେ ବିରହ ବ୍ୟଥା ବରଇ ଅନ୍ତରେ ଗୋ !

ନୀରବେ ମଳୟ କାନ୍ଦୁ
 ମାଧବୀ ସୋହାଗ ବହୁ
 ନୀରବେ ପଛରୁ ଅସି
 ଛୁଇଁ ଛୁଇଁ ଯାଏ ରସି,
 କୁସୁମ କୋମଳ ତହିଁ
 ପରାଣଟି ମେଲି ବସି
 ଭଞ୍ଜି ଭଞ୍ଜି ଗୋ,

ନୀରବେ

ଅଳିଟି ବିଚରା ତହିଁ
ନୀରବେ ସରମ ବନ୍ଧୁ
ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ଗୁଣେ ଦୂରେ, ନ ପାରି ଭରସି ଗୋ ।
ନୀରବେ ମୋ ଜୀବନଟି
କାହାର ଚରଣେ ଲେଟି
ଯାଇଛି; କେ ପାଦଭରେ ଠେଲିର ବିରାଗେ ଗୋ,
ନୀରବେ ବନ୍ଧିଛି ପାଦ
ଉଷ୍ମରେ ଯାଉଛି ମାତ
ନୀରବେ ବିରାଗ କୋଳେ ଲୁଗୁ ସେ ସୋହାଗେ ଗୋ ।

—ଅନ୍ତରେ ମୋର କେ ରେ—

ଅନ୍ତରେ ମୋର କେ ରେ ?

କାହାର ବିମଳ ବଦନ ମାଧୁରୀ

ଖେଳିଯାଏ ବାରେ ବାରେ ?

ଅଜାତର ଯେତେ ଯାତନାର ଛବି

ସ୍ବ ଉପଟେ କ୍ଷଣେ କାହିଁ ଯାଏ ଦ୍ରବି.

କାହା ରୂପ ରେଖା ମୋହନ ମାଧବୀ

ଖେଳିଯାଏ ଥର ଥରେ ?

ରଜନୀ ତାମସେ କେ'ବା ଅସେ ହସ

କନ୍ଦୁ କିବା କଥା ଗୁପ୍ତେ ରହସି,

ପରଶେ ପରଶ ନ ମିଳାଇ ରସି

ଯାଏ ଚାଲି କାହିଁ ଦୂରେ ?

ପ୍ରଣୟ ଭରସୁ

—ପ୍ରଣୟ ଭରସୁ—

ମୁଁ ଗୋ ବସ୍ତ୍ରଦୁଆରେ ପ୍ରଣୟ-ଭରସୁ
 ପ୍ରଣୟେ ଅଭିହାରୀ;
ସଦା ଗୁହଁ ଗୁହଁ ମୋର ନୟନର ନୀର
 ଶୀରବେ କି ହେବ ଭିଳା ?

ଖୋଜିନି କେତେ ମୁଁ ନବୀନ ପ୍ରଭାତେ
ଖୋଜିନି କେତେ ବା ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଜଗତେ,

—୧୫—

ପ୍ରଦୋଷ ପାଟଳେ ଖୋଜି ଖୋଜି ଆଗେ।
ଥକି ମୁଁ ଗଲିଣି ପର,
ମୁଁ ଗୋ ବିଶ୍ୱଦୁଆରେ ପ୍ରଣୟ-ଭିଷ୍ମ
ପ୍ରଣୟେ ଆତ୍ମହର ।

ଗୁହନୀ ରାତିର ରୂପେଲି ଆଲୋକେ
ମିଳାଇନି କେତେ ମରମ ପୂଲକେ,
ବନ ଅନ୍ତରାଳେ ସାଗର କଟାଳେ
ଲମ୍ବାଇନି କେତେ ମାଳା; —
ମୁଁ ଗୋ ବିଶ୍ୱ ଦୁଆରେ ପ୍ରଣୟ-ଭିଷ୍ମ
ପ୍ରଣୟେ ଆତ୍ମହର ।

କାହୁଁ ତ ମାତର ନ ପାଇଲି ଦେଖା
ମୋ ମରମ ତୁଲେ ପ୍ରତିରୂପ ରେଖା;
ଭେଟିଲିନି କାହୁଁ କେବେ ସେ କହ୍ନାଇ
ହସି ଯେ ହସାଏ ଧର ।
ମୁଁ ଗୋ ବିଶ୍ୱ ଦୁଆରେ ପ୍ରଣୟ-ଭିଷ୍ମ
ପ୍ରଣୟେ ଆତ୍ମହର ।

ସ୍ଥାନ ଦିଅ ସଖା ଚରଣେ

—ସ୍ଥାନ ଦିଅ ସଖା ଚରଣେ—

ସଖା ଭସର ମୋର ଏ ଶୁଷ୍କ ପରାଣେ
 ସ୍ଥାନ ଦିଅ ତବ ଚରଣେ;
 ଦୁର୍ବଳ ଏ ମୋ ଭଙ୍ଗା ତରଣୀ
 ବାହନିଅ ତବ କାରଣେ ।
 ଜୀର୍ଣ୍ଣ ମୋର ଏ ଭଲ ବାଣୀଟି
 ଛୁଲ ଶେଥିଲ ତାର,

ତହୁଁ

ଗୋଟି ଗୋଟି ସଖା ଗୁହଁ ଦିଅ ହେ
 ଅନ୍ତରେ ବସି ମୋର;
 ଧୀରେ ଧୀରେ ଖାଲି ଗୁଲିଦିଅ ହାତ
 ପୁଣି ରାଗିଣୀ ପୁଲକ ସଙ୍ଗୀତ
 ଫୁଲି ଫୁଲି ଉଠି
 ତାଳେ ତାଳେ କୁଟି
 ଲେଟିଯିବ ତବ ଚରଣେ;

ଗାଈ ବୁଲିବ ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷୀଟି
 ଦିବସ ରଜନୀ କି ସଙ୍ଗୀତ ରଟି
 ସ୍ବଚ୍ଛ ସ୍ବନାଳ ଅକାଶଟି ସାର
 କି ରାଗିଣୀ ମେଲି ପରାଣେ
 ଥରେ ହସି ହସି ଥରେ ନାଚି ନାଚି
 ଲେଟିଯିବ ତବ ଚରଣେ;—
 ବାରେ ସ୍ଥାନ ଦିଅ ସଖା ଚରଣେ ।

ବଳ ଦିଅ ବନ୍ଧୁ କରମେ;—
 ଦାନ୍ତ ଦଦର ଶଙ୍ଖଟି ମୋର,
 ତବ ସେ ପରଣେ ଅଭିନବ ଭାର
 ବାଜେଣି ଫୁଟିବ ମରମେ,
 ସୀରତ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ସଙ୍ଗୀତମାଳା
 ସମ୍ପଦ ତବ ଚରଣେ;

ସ୍ଥାନ ଦିଅ ସଖା ଭରଣେ

ତୁମର ଅଶାବେ ଜୀବନେ ମରଣେ

ଭଜିବି ତୁମର ଶରଣେ;—

କଲ ଦିଅ ବନ୍ଧୁ କରମେ ।

କ୍ଷିପ୍ତ ଏ ମୋର ଅଶାୟୀ ପରାଣେ

କଲ ଦିଅ ବନ୍ଧୁ କରମେ

ସ୍ବପ୍ନ ଧରଣୀ ତପ୍ତ ମଶାଣେ

ତାଳେ ତାଳେ ନାଚି

ବଂଶୀ ବରଣ

ଭୟାଦ ଭୟ ଚଳିତଳେ ହସି

ତେଜ ବୁଲିବି ମୁଁ

ପଥକ ତୁମର ଶରଣେ;—

ଅଭିନବ ଏ ମୋ ସ୍ବପ୍ନ ପରାଣେ

କଲ ଦିଅ ବନ୍ଧୁ କରମେ ।

—ବ୍ୟର୍ଥ ପିପାସା—

ଛନ ଛନ ଛନ ବନ ପରବତ
 ହିକି ହିକି ହିଲେ ସୁମନ ସାଜେ,
 ହର ହର ହର ଅସେ ତଟିନୀଟି
 କୁଲୁ କୁଲୁ ତାନେ ଲସନ ମାଜେ ।
 ଭେଟିବ ଅଜଣା କାହାରେ ବୋଲି ଗୋ
 ଖରତର ତା'ର ଗତି ପ୍ରଖର,
 କାହା ପ୍ରେମେ ଅବା ଚିତ୍ତେର ସେ ଅଜ୍ଞ,
 କାହା ପ୍ରେମେ ତା'ର ନାଚେ ଅଧର ?
 ତରଙ୍ଗେ ତରଙ୍ଗେ ତା'ର କି କରଣୀ
 ନାଚି ନାଚି ଅଜ୍ଞ ଯାଏ ଗୋ ଲେଲେ,
 କନକ-ଶିଖର ସେ ତରଙ୍ଗ ତାନେ
 ନାଚେ ମୋର ମନ କିବା କଲ୍ଲୋଲେ ।

କଳକଣ୍ଠ କା'ର ହଞ୍ଜାର ହଞ୍ଜାର
 ଉଠେ ମୋର ମନ ଗହନ କରେ,
 କାହା ଆଶେ ମୋର ଉତ୍ତଳା ପରାଣ ?—
 ଲଭିବି କି ସତେ ଅମୃତ୍ୟ ଧନେ ?

ଯେ ଶିଖରୀ ରୁଲେ ଥିଲି ବସି ମୁହଁ
 ମେଲିଥିଲି କେତେ ପୀରତ ଗାଥା,
 ଶୁଣୁଥିଲେ ଯହଁ ଶୁଆ ଶାସ୍ତ୍ର କେତେ
 ମୋ ସଙ୍ଗେ ତାହାର ମରମ କଥା;
 କି ଭାବନା ତହଁ ମୋ ମରୁ ମରମେ
 ବହୁଗଲ ଧୀର ବାର ସିଞ୍ଚନେ,
 ଉଡ଼ିଲ ମୋ ମନ ଶିଖରୁ ଶିଖରେ
 ଅଦରେ ଆଲିଙ୍ଗିଗଲ କାନନେ ।
 ଚୁହଁ ଚୁହଁ ମାନ୍ଦି ଘୋର ଘନଘଟା
 ଘୋଟିଗଲ ସାରା ଆକାଶ ଭରି,
 ଘୋଟିଲ ଅନ୍ଧାର ବଲ ବାର ଗ୍ରାମେ
 ଚଉଦିଗେ କିଛି ନୋହିଲ ବାରି ।
 ଖୋଜିଲି ମୁଁ କେତେ ସେ ଘନ ଅନ୍ଧାରେ
 ବୁଲିଲି ମୁଁ କେତେ କାହାର ଆଶେ,

ଶମ ସେ ତଥାପି ହେଲ ବୁଆ ମୋର
ନ ପାଇଲି କାହୁଁ କାହାରେ ପାଶେ ।

ସାଇଁ ସାଇଁ ପିଟି ଅଣିଲ ପବନ
ବସିଲି ଅଦର ଅଦର ଲଗି,
ଟପ ଟପ ଟପ ବରଷାର ଧାର
ଅଲିଙ୍ଗିଲି ଚଳ ଚପଳା ଜଗି;
ଖୋଜି ଖୋଜି ଗଲି କୁଳିଶ ନିନାଦେ
ଖୋଜିଲି ନିଷ୍ଠୁର ସମୀରତାନେ
ଖୋଜିଲି ବତାସ ପୀଡ଼ିତ ସେ ବନେ
ବର୍ଷାଜଳ ଭରା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ହାନେ;
ନ ହେଲ ମାତର କାହାର ଗୋ ଭେଟ,
ନ ବୁଝିଲି କେହି କଷଣ ମୋର
ନ ବୁଝିଲି କେହି ଉତ୍ତର ସେ ମୋର
ଅଶା-ଦଗ୍ଧ ପ୍ରାଣ ପରଶି ଘୋର ।

ଲୁପ୍ତଗଲ ମେଘ, ଥମିଲ ବରଷା,
ଲିଭିଗଲ କାହୁଁ ଚଳ ଚପଳା,
ତଥାପି କେହି ବୁଝିଲନି ବାରେ
ମୋ ପୋଡ଼ା ପରଶି ଅଜଣା ଜାଳା ।

ବ୍ୟର୍ଥ ପିପାସା

କୋଟି କୋଟି ତାରୁ ଫୁଟିଲେ ଅକାଶେ
ଝଲସାଇ ବନ ବଲ୍ ପର୍ବତେ,
ତଥାପି ତ ମୋର ପ୍ରାଣ ଧ୍ବଂସ ତାରୁ
ଦେଖିଲ ପର ତ ନୋହିଲ ପ୍ରତେ ।
ସେହୁ ଶତଧାର ଏକାକୀରେ କାହିଁ
ନ ବୋହିଲ ମୋର ଜାହାଜୀ ଧାରୀ,
ଲହରେ ଲହରେ ସେ ନଦୀ ପୁଲିନେ
ମେଲିଲ ତ ନାହିଁ ମୋର ପସର !
ଆଉ କଣ ସତେ ଏ ଜୀବ ବେଭାରେ
ମେଣ୍ଟି ପାରବ ମୋ ମରମ ଅଣା,—
ତପ୍ତ ସେନା ଖାଲି ଶ୍ବାସ ମୁଁ ଛାଡ଼ିବି
ଜାଣି ତପତ ମୋ ବ୍ୟର୍ଥ ପିପାସା ।

—ପୂଜିବି ତାହାରେ ପରା—

ଦିଅ କୁନ୍ଦ ମଞ୍ଜି ଦିଅ ଲେ ଟଗରୀ
 ଦିଅ ରମ୍ଭା କୁରୁଅନା
 ଦିଅଲେ କେତକା ମହକ ନିଜର
 ଶିଉଳି-ଗଜ ଦୟା;
 ଦିଅ ନୀଳକଣ୍ଠ ତୋର ସସ ମାଧୁରୀ,
 ଦିଅ ତୋ ସୁନ୍ଦର-ପଣ,

ଦିଅ ଲେ ମରତ-ଭୁଲଣି ଠାଣି ଭୋ’
 ପୁରୁଷ ତା’ର ଚରଣ;
 ସକାଳ ସିନ୍ଦୂର ଦିଅ ଲେ ଦିଅ ଲେ
 ସୁନେଲି ରୂପେଲି ହାସ.

ସଞ୍ଜ ଦେଉ ତା’ର ଅଭିରୁଚି କଥା—
 ‘ଗଳାପୁଅ ପରବାସ’;
 ଶ୍ରୀମତ ଉପନ ଦେଉ ତା’ ଗହଦ,
 ଶୀତ ଦେଉ ଶୀତପଣ.
 ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଉ ତା’ ପକା ପର ଖେଳ
 ଶରତ ଶୀତଳ ଜହ୍ନ,
 ଦାଣ୍ଡର ଧୂଳିରେ ଲେଟି ଲେଟି ଶିଶୁ
 ଦେଉ ତା’ କଳ କାନ୍ଦଣା;
 ଭିକାରୁଣୀ ବୁଢ଼ୀ ଚିର କଳ୍ପା ଧର
 ପୋଛିଦେଉ ଲହ କଣା;
 ଗଡ଼େ ଦିନରୁତ ଯେ ଅକାଶେ ବସି
 ସେ ସୁରପ ଦେଉ ଭେଜ,
 ଦେଉ ଲଞ୍ଜା ତରା ନିଜ ନିଆଁ କାଣି,
 ପୁଅକୁ ତାରକା ଅଜ;
 ଘୋଟି ଅସୁ ମେଘ, ଚମକୁ ବିଜୁଳି
 ଚଉଦିଗେ ଚାହିଁ ଚାହିଁ

ହେ ପ ହେ ପ ହେତ ମାଡ଼ି ଚାଲି ଯାଉ
 ଗାଆଁ ବଲ ବଣ ଭୁଲି;
 ଦେଉ ଘଡ଼ଘଡ଼ ନିଜର ଶକତି
 ମୋ ଦେହରେ ଆଜି ଭରି —
 (ମୁଁ ଯେ)ମୋ ହୃଦ ଦେବତା ପୟରେ ଅରଦ
 ଆସିଛି ହୃଦୟ ଚିରି ।

କାର ଯେ ବଜାଉ ତୁରୀ ଭେରୀ ତା'ର,
 ହୃଦ୍ କରୁ ବେଦ ଗାନ,
 ପଠାଣେ ପଢ଼ନ୍ତୁ ନମଃଜ ନିଜର,
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଫୁଟାଇ ବାଣୀ;
 ବୈଶ୍ୟ ଦେଉ ତା'ର ବାଣିଜ୍ୟ ବେରୁର,
 ଶୁଦ୍ର ଦେଉ ସେବା ଧନ,
 ଘରେ ଘରେ ଚାଲି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦେଉ ତା
 ଜପ ତପ ବେଦ ଗାନ;
 ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ଶସିଆସୁ ଯେତେ
 ସୁଖ ଶରଧାର ମେଳ,
 ପୁରାଣ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପଞ୍ଚବଟୀ ଠାରେ
 ରାଘବ ରଚନ୍ତୁ ଖେଳ ।

ସୂକ୍ଷ୍ମ ଜାହାରେ ପରା

ଅଶୋକ ରାଜନ ଦେଶେ ଦେଶେ ଅଜି
ସ୍ତବ୍ଧରନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧ-ବାଣୀ ,
ଘରେ ଘରେ ସୁଖ ବିରାଜୁ ଅଜି ହେ,
ଉଠୁ ଶୁଭଶିଖା ପୁଣି;
ମନ ଭରି ଅରେ ଦେଉ ହୃଦୟ
ପାହାଡ଼ର ପ୍ରତି ଶିଳା;
ଗଛଲତା ଅଜି ଉତ୍ସବେ ମାତରୁ —
ସଜିବି ଜାହାରେ ପରା !

—ହୃଦଭାଗାର ‘ପୂଜା’ଭେଟି—

ଅସିଛି ସଖା ଅଜି ପୂଜାର ଦିନ
 ଘର ଘରକେ କେତେ ଲଗିଛି ମାନ,
 ଘର ଘରକେ କେତେ ଉତ୍ସବ-ବାଣୀ
 ଶୁଭୁଛି କେତେ କେତେ ନୂଆ ରାଗିଣୀ;
 ଭାଇ ଭଉଣୀ ବନ୍ଧୁ ନବୋପହାର
 ଲଗିଛି ଦିଅନିଅ ପ୍ରୀତିବେଦର ।
 କେତେ କିଏ ସେ ଅଜି ଅନନ୍ଦ ଭେଦ
 ଖେଳାଏ ଘରେ ଘରେ ନିଶା ନ ପାହୁ

ଶିଶୁ ତରଳ ହାସ ଆନନ୍ଦ ବାଣୀ
ବାଜି ଉଠଇ ଘରେ ଘରେ ବାଜଣୀ;
ତରୁଣୀ-ପ୍ରୀତି ବୋଲା ନବୀନ ହାର
ତରୁଣୀ ହୃଦଦେଶେ ଦିଶେ ସୁନ୍ଦର,
ଚଳିତ ନଖ ଦନ୍ତ ହେଲେହେଁ ଆଜି
ବୁଦ୍ଧ ଦିଶଇ ଢୋରା ଲପନ ମାଜି ।
ହସି ହସାଉଛନ୍ତି ସରବେ ସୁଖେ,
ମାତର ମରେ ମୁହଁ ମରମେ ଦୁଃଖେ ।

ଦେଖୁଛି କିଶାବିକା ସଞ୍ଜ ସକାଳେ
ବୁଲଇ ନିତି ତେବେ ପୁଜା-ବଜାରେ ।
ଝଲକ ଝଲମକ କିଶନ୍ତି ସବୁ,
ମଣ୍ଡିବେ କାହାରେ ସେ ଜାଣନ୍ତି ବାବୁ ।
ମାତର ସେ ସୋହାଗ ମୋ ପାଇଁ ପିତା
କରି ରଖିଛି ସିନା ବିହ୍ୱ ବିଧାତା ।
ଥାଆନ୍ତା ଯେବେ ଅଜି ସମ୍ବଳମୋର
କିଶନ୍ତି କେତେ ଜାଣି ମନ ତୁମ୍ଭର;
ଭେଟନ୍ତି ଆଜି ଯାଇ ଦୁଆରେ ଡବ
ନବୀନ-ପ୍ରୀତି ବୋଲା ନବ ବିଭବ ।
ମାତର ସେ ସୋହାଗ ମୋ, ଭାଲେ କାହିଁ ? —

ଜୀବନ ଜଳପନା ଦିଅଇ ଦହୁ ।
 ଜଳପନାଟି ସିନା ଜୀବନ ସାର,
 ତପତ ଶ୍ଵାସ ପୋତେ ମରମ ମୋର ।

ମାରବ ଦେଶେ ବହୁ ତପତ ଧାର
 ଯୋଡ଼ି ଥୋଇଛି ପୋଡ଼ା ମରମ ମୋର;
 ଯା'କିଛି ସରସତା ଥିଲା ହେ ତହିଁ
 ଶୋଷିଛି ଅଗ୍ରବ ତା' ଦାରୁଣେ ଦହୁ ।
 ମନର ମାନସ ମୋ ଦେଇଛି ସାର
 ପାତକୁ ଗଳାରେ ମୋ କଣ୍ଠକମାଳି ।
 ଅନ୍ତରେ ପୋତୁଛି ମୋ କି ବିଷ ବୃକ୍ଷ,
 ପୋଡ଼ଇ ପ୍ରତି ବେଳେ ମୋ ପ୍ରାଣ କଷ ।
 ମୋ ପିଣ୍ଡ ରକତରେ ପୁରାଇ ପାଣି,
 କି କାଟି ତହିଁ ଅହା ପୋଷିଛି ଅଣି,
 ତଳେ ତଳେ ତା' କୋର କରୁଛି ନାଶ,
 ଅନ୍ତରୁ ନିଗାଡ଼ି ମୋ ପିତୁଛି ରସ ।
 ଦିନକୁ ଦିନ ମୋର ଦୋହଲେ ହାତ
 ଜୀବନେ ବହେ ନିତି ରକତ ଝଡ଼ ।

ଏସନ ଯୋଡ଼ା ହୃଦେ କିବା ବିଭବ
କି ଅଶେ ଭେଟିବି ହେ ଦୁଆରେ ଭବ ?

କି ଅଶେ ଭେଟିବି ହେ ଦୁଆରେ ଭବ ? —
ଅଛି କି ମୋର ସେହି ରୂପ-ବିଭବ,
ଅଛି କି ମୋର ସେହି ଲବଣ୍ୟ ସ୍ଵର;
ସ୍ଵରର ନିତି ଯାହା ଜଗତେ ନର ?
ଅଛି କି ମୋହର ସେ ଗୁହାଣି ଛଟା —
ତ୍ରିଭଙ୍ଗୀ ଠାଣି, ଯାହା ଲଗାଏ ଲଟା ?
ଯାହା ସମ୍ବଳ କରି କଳା କହ୍ନାଇ
ଭୁଲାଇ ପାରିଥିଲା ଦିନେ ଏ ମୟା ?
ଯା' ଲଗି ସ୍ଵରୁ ନିତି ଥିଲେ ରାଧିକା,
ଯା' ଲଗି ବାଇ ଶତ ଶତ ଗୋପିକା ?
ଯା' ଲଗି ସ୍ଵରେ ନିତି ଜଗତ ଜନ, —
ସେ ରୂପ କାହିଁ ମୋର ମନ ମୋହନ ?
ସେ ରୂପ, ସେ ଲବଣ୍ୟ, ସେ ଛଟା କାହିଁ —
ଦେବତା ଭୁଲିପାରେ ଯାହାରେ ରହିଛି ?

ଥିଲେ ସିନା ହେ ଅଜ ମୋ ହସ ଧନ
ସରଳ ଶିଶୁହୃଦ ସେହି ରତନ;

ଶରଦ ଶଶୀ ସମ ଜୋଛନା ତାଳି
 ଦିଅନ୍ତି ଅନର ହେ ତବ ପଖାଳି ।
 ଥାଅନ୍ତା ଯଦି ତବ ପରାଣ ଶୁନ୍ୟ
 ପୁରନ୍ତି ଅଜି ତହିଁ ଶିଶୁ କାରୁଣ୍ୟ ।
 ଅନ୍ତରେ ଯେବେ ତବ ଥାଅନ୍ତା ଶିଷ
 ଧୋଇ ଦିଅନ୍ତି ତାହା ତାଳି ପୀୟୂଷ;
 ମରମ ଖାଲି ପଛେ ହୁଅନ୍ତା ମୋର
 ପୁରାଇ ରଖନ୍ତି ହେ ତବ ଅନ୍ତର,
 ସେ ସ୍ବଚ୍ଛ ବନେ ତେଜ ତଳନ୍ତା ଯେବେ
 ନାଚନ୍ତି ତାଳେ ତାଳେ ହସାଇ ଦେବେ
 ରଜତ ରଜନୀରେ ତରଣୀ ବାହୁ
 ସେ ବସେ ଖେଳୁଥାନ୍ତି ଅଳପ ରହି,
 ମାତର ସେ ସୋହାଗ ସେ ଶିଶୁ ମୋର
 ହୋଇଛି କଢ଼ିବେଳୁଁ କି ନାରଖାର !
 ଅସିଲ ବେଳେ ଫୁଟି ପଡ଼ିଛି ଝଡ଼,
 ଜୀବନେ ଯାଇଛି ମୋ ଜଡ଼ତା ମାଡ଼ି,

ଯାଇଛି ଜୀବନୁ ମୋ ଦୀପତି ଲିଭି,
 ଅନ୍ତର ପାଲଟି ମୋ ହୋଇଛି ପବି ।

ଯାଇଛି ଥିଲା ଯାହା ଭାବ ତରଙ୍ଗ,—
 ତରଳ ଭଲଭଲ ଯୌବନ ଭଙ୍ଗ ।
 ଅନନ୍ଦେ ଯହିଁ ଖେଳୁଥିଲେ ହେ ଦୋଳା
 ସପନ ହୃଦେ ମୋଦେ ବାଣୀ ବରଳା;
 ଫୁଟାଇଥିଲେ ଯେଉଁ କଳିକା କୋଟି
 ମଉଳି ଯାଇଛି ସେ ସବୁ ହେ ଲେଟି,
 ଫୁଟିଥିଲେ ହେ ସିନା ସେ କଳିମାନ
 ଭେଟି ଥାଆନ୍ତି ମାଳା ରଚି ଯତନ ।

ସାଇତଥିଲି ଯେଉଁ ଯତନ ବାଣୀ
 ଯାଇଛି ଧରି ତା'ର କଳ ବାଜଣା,
 ଛୁଣିଛି ଗୋଟି ଗୋଟି ତା'ର ତାହାର, —
 ଭଙ୍ଗା ବାଣୀରୁ ଆଉ ଫୁଟେ କି ସ୍ଵର ?
 ଗାଇବି ଯେତେ ଭାବେ ମନ ମଜାଇ
 ବାଇବି ଯେତେ ଭାବେ ଜଗତ ମୋହୁ
 ନ ଫିଟେ ଗଲା ମୋର ନ ଗୁଲେ ହାତ;—
 ଶୁଖିଲା ଭୂଇଁରେ କି ଗୁଲେ ବୋଲତ ?
 ଦାଦରା ଶଙ୍ଖ କଣ ସୁରେ ମଙ୍ଗଳ ?
 ଭଙ୍ଗା ମହୁରା ସିନା ଗାଲେ ଗରଳ ।

ଦେଖନ ମୋ ଅନ୍ତର ଭାଙ୍ଗିଛି ଆଜି,
ଫୁଟିଛି ମୋ ମରମେ ଗରଳରାଜି ।

ମୋ ଉପକରେ ଆଉ ନ ଫୁଟେ ଫୁଲ
ଗଗନେ ମୋର ଶଶୀ ନ ଉଠେ ତୁଲ;
ମୋ ନିଶି ପାଦୁ ଉଷା ନ ଉଠେ ହସି,
ଜୀବନେ ସିନ୍ଦୂର ମୋ ଯାଇଛି ଲସି ।
ମୋ ଦହେ ନ ଢଳନ୍ତି ଆଉ କମଳେ,
ଗୁଞ୍ଜନ୍ତି ନାହିଁ ଆଉ ତହିଁ ଭ୍ରମରେ ।
ମୋ ଲାଗି ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ନ ପଡେ କେବେ
ଶ୍ରାବଣେ ଧାରା ଧରେ ବରଷା ଯେବେ
ଶରତେ କାଶହାସ ନ ଶୋହେ ଆଉ
ବଢ଼ି ବରଷା ସିନା ସାଧନ୍ତି ଦାଉ;
କୁମାର ପୁନେଇଁରେ ନ ଉଠେ ଲହ,
ମୋ ଲାଗି ଲୁଚିରହେ ଜଗତ ବନ୍ଧୁ ।
ଶୀତ ମୋ ଲାଗି ଆଗେ ଚରଫ ହିମ,
କାତ ମାରି ମୁଁ ଭୁଲେ ସବୁ ଉଦ୍ୟମ ।
କୁହୁଡ଼ି ପୋଡ଼ିଯାଏ ଆମ୍ଭ ବଉଳ,
ଫଗୁଣେ ନ ରାବେ ମୋ ଲାଗି କୋକିଳ;

ମୋ ଲଗି ବସନ୍ତରେ ବହର ଶୀତ
 ଗ୍ରୀଷମ ପୋଡ଼ିଯାଏ ଧରା ତପତ !
 ଏସନ ହତଭାଗା କେ ଅଛି ଭାରି,
 ଜୀବନେ ମରବାକୁ ଜୀବନ ଥାଇ ?
 ଏ ଫଟା କପାଳର ଲିଭା ଲିଖନ
 ପାରନ୍ତା କର କେବେ କେ ଯଦି ଆନ,
 ଭେଟନ୍ତି ସିନା ତାହା ତବ ଦୁଆର
 ଭୁଲନ୍ତି ଜୀବନର ଦୁଃଖ ଜୁଆର ।

ମାତର ସେ ତ ଆଜି ନୋହୁଛି କିଛି,
 କି ଦେବ ? କିବା ପୂଜାଭେଟି ରଖିଛି ?
 କି ବୋଲି ଦେଖାଇବି ମୁଖ ମୋହର,
 ଶୁଣୁ ଜୀବନେ ମୋର କିବା ସମ୍ବଳ ?
 ଅନ୍ତର ଚିର ଯେବେ ଦେଖାନ୍ତି ପାରି
 ଦେଖନ୍ତୁ କେବଳ ହେ ଲୋଭକ-ବାର;
 ଧୂର ରହିଛି ମୋର ମରମ ସାରା;—
 ଜୀବନେ ବ୍ୟାପିଅଛି ଲୋଭକଧାରା !
 ଜନମ କାଲୁ ମୋର ହୃଦୟ ସାଥୀ,
 ହୃଦୟେ ଗଢ଼ା ମୋର ଜୀବନ ଗୋଟି ।

ପ୍ରତି ପଲକେ ଗଡ଼େ ଲେଉଟକ ବିନ୍ଦୁ,
 ପ୍ରତି କଥାରେ ବହେ ଲେଉଟକ ସିନ୍ଦୁ ।
 ସେ ସିନ୍ଦୁ ନୀରେ ଯେବେ ଫୁଟନ୍ତା ଫୁଲ,
 ଭିଳି ଝଲନ୍ତା ଯେବେ ଶିତ କମଳ;
 ଉଷତେ ବସି ତାହା ରଚନ୍ତି 'ମାଳା,
 ହରଷେ ଭେଟନ୍ତି ତା' ହୃମର ଗଳା;
 ମାଳର ତାହା ଯେଣୁ ନୋହିଛି ଆଜି
 କି ଦେଇ ଭେଟିବି ହେ ନ ପାଏ ଖୋଜି ।
 ଘେନିବି ଯଦି ତଳେ ଲେଉଟକ ମୋର
 ଦେଖାଇ ପାରେ ତହିଁ ସ୍ନେହ କେବଳ !
 ସେତକ ଘେନି ଆଜି ଭେଟିବି ଯାଇ
 ସେତକ ପୂଜା-ଭେଟି ଅଛି ଯେ ଭାଇ !

ମାତୃ ପୂଜା

—ଆଜି ବିଶ୍ଵବଳିନୀ ପୂଜିବା ପରା—

ଶର୍ବ ହୋଇଛି ଗର୍ବ ହେ ଆଜି

ପାପ ଅନାଚାର ହୋଇଛି ଚୂନା

ଝଙ୍କାର ଉଠି ହୃଦୟେ ହୃଦୟେ

ପ୍ରଳୟ ପାଗଳେ ଉଠିଛି ବାନା;

ଝମ ଝମ ଝମ ଛୁଣିଛି ହେ ଆଜି

ହସ୍ତେ ବନ୍ଧନ ଶୃଙ୍ଖଳ ମରା,

—୩୯—

ବଙ୍ଗ ବିହାର ଗୁର୍ଜର ସନେ
 ଭଞ୍ଜ ହେ ଅଜି କି ମହାଲୀଳା ।
 ଟମ ଟମ ଟମ ବାଜିଛି ଟମକ
 ଭଞ୍ଜ ହେ ତାନ ହୃଦୟ ଚିରି,
 ଧୂମକେତୁ ପରା ଧୂମ ଶାସନେ
 ରହୁଛି ହେ ଅଜି ଅକାଶ ସୁର ।
 ଧପ ଧପ ଧପ ଜଳିଛି ଅଗ୍ନି
 ଜାଗିଛି ହେ ଅଜି ଜଗତ ସାରା,
 ଧୂର୍ଜଟି ଜଟା ଛୁଣ୍ଡାଇ ବୁଲିଛି
 ବଜ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷେ ବିଦାରି ଧରା ।
 ଚମକ ଗୁହଁ ହେ ଅଭୁତ ଅଜି
 ଏ କି ହେ ପ୍ରଳୟ ଅଗ୍ନି ଶିଖା—
 ଅଭୁତ ଏ ଯେ ଚମକେ ଚପଳା,
 ଗରଜେ ଗମ୍ଭୀରେ ବାଜିବ ଲେଖା !
 ଡେବେ ଉଠ ରେ ଚମକି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳସୁତ
 ଭାଲିଦିଅ ତହିଁ ହୃଦୟ ଶୋଣିତ
 ମେଲିଦିଅ ତହିଁ ପରାଣ ଅଶା,
 ମରମେ ମରମେ ଘାରିଦେଉ ତବ
 ସରଗ-ବରଣ ମରଣ-ନିଶା !
 ଦର୍ପେ ଦଳ ହେ ହୃଦୟ-ବନ୍ଧି
 ଛୁଇଁ ଉଠୁ ତବ ଜଡ଼ତା ଛନ୍ଦ—

ଆଜି ବିଶ୍ଵବନ୍ଦନା ପୂଜିବା ପରା

‘ହର ହର ହର, ବଂ ବଂ ବଂ’

ନାହିଉଠୁ ଆଜି ଡବ ସେ ମୁଖେ,
ଚିପ୍ର ଗଡ଼ରେ ଧମନା ଶୋଣିତ

ଛୁଟିବୁଲ୍ଲ ଆଜି ନଗତ-ବୁଲ୍ଲେ;
ବିଶ୍ଵ ପ୍ରଳୟ ସଂକାଶ ଦେଇ

ଅନଳ-ଝୁଲିଙ୍ଗେ ଲେଉଟକପାସ
ଝରି ପଡ଼ୁ ଆଜି ଝଲିକେ ଝଲିକେ—

ବିଶ୍ଵବନ୍ଦନା ପୂଜିବା ପରା !

—ପୂଜାର ଉପକରଣ —

ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ପୂଜାପାଇଁ ତୋରଣ ରଚନା,
 ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ପୂଜାପାଇଁ ସୌଗନ୍ଦ୍ୟ ଝୁଣା,
 ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ପୂଜାପାଇଁ ଅଗ୍ନିରୁ ଚନ୍ଦନ,
 ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ରତ୍ନାକର ଅମୂଲ୍ୟ ଚତନ;
 ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ବସନ୍ତର ସରସ ପରଶ,
 ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ତରଳିଣୀ ତରଳ ରସ.

ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ତଳ ତଳ କାମିନୀ ଗୁହାଣୀ,
 ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ଯଉବନ ମରତ-ଭୁଲଣୀ;
 ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ଭାରତର ଭୟଦ୍ରୁ ପ୍ରାଣ,
 ଲଞ୍ଚିତ ଘୃଣିତ ଯା'ର ପରପଦେ ଧ୍ୟାନ;
 ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ଦରିଦ୍ରର କାତର କାନ୍ଦଣା,
 ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ଧନିକର ଧନ ସନାମନା;
 ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ଜୋଛନାର ଶୀତଳ ପରଶ,
 ଯେ ପରଶେ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ନାଚଇ ହରଷ;
 ଲେଡ଼ା ସେ ଶରତ ଶତ ସମ୍ଭାର କେବଳ,
 ଯେ ସମ୍ଭାର ଜଡ଼ ପ୍ରାଣେ କରିବ ପାଗଳ;
 ଯେ ସମ୍ଭାର ଦୁଃଖିଦୁଃଖ କରିବ ହରଣ,
 ଯେ ସମ୍ଭାରେ ମାତ ଭାରୁ ବଢ଼ିବ ମରଣ;
 ଦେଶେ ଦେଶେ ଯେ ସମ୍ଭାରେ ଦହେ ଦାବାନଳ,
 ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ଯେ ସମ୍ଭାର ଜାଳଇ ଅନଳ,
 ଯେ ସମ୍ଭାରେ ଶରତରେ ଗ୍ରୀଷମ ଗହ୍ମଦ
 ପଦେ ପଦେ ପୋଡ଼ିଯିବ ବିଳାସ ସମ୍ପଦ ;
 ବ୍ରାହ୍ମଣର ଯେ ସମ୍ଭାରେ ଦର୍ପ ହେବ ରୁନା,
 ଗୁଣ୍ଡାଳ ରଚିବ ନିତି ଦେବ-ଅରନନା,
 ପତତ ଲଞ୍ଚିତ ଯେତେ ହୋଇବେ ଜାଗ୍ରତ
 ଶତକ ଭଣ୍ଡିତା ଯେତେ ଦଳିବ ମହତ;
 ଯେ ସମ୍ଭାରେ ପ୍ରଳୟର ଭଞ୍ଜ ପତାକା,
 ଯେ ସମ୍ଭାରେ ଭାରୁ-ହୁଦୁ ତୁଟିଯିବ ଦକା,

ଯେ ସମ୍ଭାରେ ନଦୀ-ବନ୍ଧେ ବନ୍ଦିବ ତହିଁତ,
 ରଞ୍ଜିବ ଧରର ବନ୍ଧ ଗୋଟିତ ତପତ;
 ଯେ ସମ୍ଭାରେ ମରୁଲୁଳା ରବିବ ତାଣ୍ଡବ—
 ପୂଜାପାଇଁ ଲେଡ଼ା ସିନା ସେ ଗୁରୁ ବେଦବ,
 ହୃଦୟ ପୁଟିକ ସ୍ବଚ୍ଛ ଶ୍ରୀମ ଉଚ୍ଛ ସ୍ବଳ,
 ଲେଡ଼ା ସିନା ପୂଜାପାଇଁ ସେ ଗୁରୁ ସମ୍ବଳ ।

—ମାତୃପୂଜା—

ଭମ୍ ଭମ୍ ଭେଷ୍ଟ ହୃଦୟ କନ୍ଦରେ
ଅଭିନବେ ବାଜି ଉଠୁ,
ଟମ ଟମ ଟମ ବାଜୁରେ ଟମକ—
ଜୀବନ ଜଡ଼ିତା ଭୁଟୁ;
ଦପ ଦପ ଦପ ଜଳ ରେ ଅନଳ
ଜଡ଼ିର ଜଡ଼ିତ ବ୍ରହ୍ମେ,

ରୁଦ୍ର, ଶୁଦ୍ର, ସୁଦ୍ର, ମହତ
 ଜାଗିଉଠ ଏକେ ଏକେ;
 କୋଟିଏ କଣ୍ଠ ଗରଜି ଉଠ ହେ
 ମାଆ ମାଆ ମାଆ ବୋଲି,
 ତେବେ ସେନା ଭାବି ନଦୀଶିବ ସେ ରୂପ,
 ତୁଟିବ ଗନ୍ଧନ ଡୋର ।

ବାଜୁରେ ଉଠାଲେ ମୃଦୁ ମୃଦଙ୍ଗ
 ଫିଟୁର ମୃରଲୀ ସ୍ଵର
 ବାଣୀ କରତାଳ ପଶୋଜ ମେଳନ୍ତୁ
 ମଉ ସ୍ଵଗିଣୀ ତାଳ ।
 ଦେଉ କୁଳନାରୀ ଫୁଲ ଫୁଲି ତାର,
 ଲଭୁ ଦୁର୍ବଳ କେଶରୀର ବଳ,
 ବାଉଁଶ ବସି ଶଙ୍ଖ ତୁହାଳ ତୁହାଲ
 ପ୍ରଳୟ ପ୍ରେରଣା ଲଭି;
 ଘୋର ଘନଘଙ୍ଗା ତାଳି ଦେଉ ତା'ର
 ଅସର ଅସର ପବି ।
 ବହୁ ମହାନଦୀ ଉଜାଣି ଏ ଦେଶେ
 ବହି ଆସୁ ଝର ସାଗର ଆଦେଶେ,

ମାତୃସୂକ୍ତ।

ଶମ୍ୟଶ୍ୟାମଳ କେଦାରେ ନାଚନ୍ତୁ
ଗିରି ଗହ୍ୱର ସାଥେ;—
ବିକଟ ପେଟକ ଭଲ୍ଲଟେ ସ୍ୱର
ଘରେ ଘରେ ପ୍ରତି ସ୍ଥଳେ ।
ଉତ୍ତାଳେ ହସ୍ତ ଦାଣ୍ଡର ଭଙ୍ଗାରି
ଶତ ଧନିକର ମରି,
ଶୃଙ୍ଖଳ ଏଡ଼ି କିଣା କିଙ୍କର
ଉଠୁରେ ପାଗଳ ପରି;
କ୍ଷିପ୍ର ମଶାଣି ଫଙ୍ଗିଦେଉ ତା'ର
ମଡ଼ା ମୁହାଁର ଯେତେ,
ଅଗ୍ନେୟୁଗିରି ସମ ନିଆଁ ଜାଳୁ
ଚିରଗୁଣୀ ଯୁଦ୍ଧବାତେ;
ଦୁର୍ବଳ ମଡ଼ ପାଉଁଶ ମୂର୍ଖ
ଦୁଃଖୀ ଦରିଦ୍ର ଧନୀ ଅରକ୍ଷ,
ପ୍ରଳୟ ତାଣ୍ଡବେ କ୍ଷୟ ବୈଶ୍ୟ
ଉଠନ୍ତୁ ଗରଜି ଆଜି ;—
ତେବେ ସିନା ଭାଇ ଦେଖିବୁ ସେ ରୁପ
ଧୋଇବୁ କଳୁଷରାଜି ।

ଭୈରବ ରବେ ଦୃଢ଼ ସାଗିଣୀ
 ପ୍ରଳୟ ତାଣ୍ଡବ ସୃଜି
 ଖେଳି ବୁଲୁ ଅଜି ହଞ୍ଜା ସ୍ବରୂପେ
 ଉଡ଼ାଇ ବୃକ୍ଷରାଜି;
 କଣ୍ଠେ କଣ୍ଠେ ବଜ୍ରବାଣୀ
 ନେତ୍ରକୋଣେ ଅଗ୍ନିଠାଣି,
 ରଞ୍ଜିତ କରୁ ସୃଷ୍ଟିରେ ଆଜି
 ଅଗ୍ନି ଖାଣ୍ଡବ ଖେଳା;
 ବିଶ୍ବ ସ୍ବପାର ଚକ୍ରରେ ନିରେଖୁ
 ପୁଂସର ନବ ମେଳା ।

ପୁଂସ ପୁଂସ ଗାଇବୁଲୁ ଅଜି
 ରୁଦ୍ର ବାଡ଼ବ ଲେଖା,
 ପୁଂସ ପୁଂସ ଗାଇ ଉଠୁ ଜଡ଼—
 କପୋଳେ ଅଗ୍ନିଶିଖା ।
 ଜଗତର ପ୍ରତି ପୁଲିକଣା ଉଠି
 ଗାଇଯାଉ ପୁଂସଗାନ,
 ଜଗତର ପ୍ରତି ଶିର ଭେଦି ଭେଦି
 ଖେଳିବୁଲୁ ପୁଂସ ଡାଳ ।

ଧୂଂସ ଧୂଂସ !—ବିଶ୍ୱର ପ୍ରତି
 ଅନଳ ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ କହୁ ।
 ତେବେ ସିନା ଭାଇ ଦେଖିବୁ ରେ ସେହି
 ହୃଦୟ ପରଶମଣି;
 ତେବେ ସିନା ଭାଇ ଲଭିବୁ ଜନମ
 ମରଣେ ମରଣ କିଣି ।

ଛୁଣିଉଠୁ ଆଜି ହୃଦୟବନ୍ଧ
 ଜଳି ଉଠୁ ଯେତେ ଜଡ଼ତା ହୁଏ,
 ସମାଜ-ନିଗଡ଼ ପାପ ଅତ୍ୟାଚାର
 ଜଳିଯାଉ ଆଜି ଖରେ,
 ଧୂଂସ ଧୂଂସ ଗାଇବୁଲ୍ଲ ଆଜି
 ଗୁଣ୍ଡାଳ ପ୍ରତି ଘରେ ।
 ପଶ୍ଚିଧ୍ୱଜା ବ୍ରାହ୍ମଣର
 ହେଉ ରେ ଦର୍ପ ରୁନା,
 ଗର୍ବେ ମଉ ପନିକର
 ଗର୍ବ ଗଞ୍ଜୁ ପ୍ରଳୟ ପ୍ରେରଣା;
 ମିଥ୍ୟାଚାର ଅତ୍ୟାଚାର
 ବଣ୍ଟିତା କପଟାଚାର
 ଜାତିଅଭିମାନୀ ଯେତେ
 ଜଳନ୍ତୁ ସରବେ,

ମାତୃସୂକ୍ତା

ଚତୁର କୁଟିଳାଗୁରୁ
ବେଦାବେଦ ସ୍ମୃତି ବାସ
ବଜ୍ର ବଲୟ ଅଜ
ପ୍ରଳୟ ଅହବେ ।

ବିଷ ଅଜ ଜାଗି ଉଠୁ
ନଗନ ଉତ୍ତାସେ

ବିଷ ଅଜ ଜଳି ଉଠୁ
ପୁଂସର ବିଭାସେ;

ପ୍ରତି ଦଗ୍ଧ ଅଗ୍ନି ଶକ୍ତି
ଛୁଟିବୁଲୁ
ଆକାଶେ ଜହ୍ନାସେ—

ବିଷ ଅଜ ଜଳି ଉଠୁ
ପୁଂସର ବିଭାସେ ।

ପୁଂସମୁଖୀ ପ୍ରତି ବସୁ
ପ୍ରତି ପୁଲିକଣା ।
ସଠାକୁ ନିଜର ଏକ
ସ୍ଥଳିଙ୍କ ପାରଣା;

ଧରଣୀର ବକ୍ଷ ପାଟି

ଅସୁ ସେ ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ,
ପାହାଡ଼ ଗରଭୁଁ ଅସୁ

ଅଗ୍ନେୟ ତରଙ୍ଗ,

ପ୍ରତି ତାରା ପ୍ରତି ଗ୍ରହ

ଶୁଦ୍ଧ ଶକ୍ତି ରୂପ ସହ

ଛୁଟି ଅସି ମିଶନ୍ତୁ ସେ

ଅନଳ ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ ।

ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗେ ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ ମିଶୁ

ଆକାଶର ଦେଶୁ ଦେଶୁ

ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅକାରେ ଏକ

ସୃଜନ୍ତୁ ମଣ୍ଡଳ;

ସେ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ସେ ମଣ୍ଡଳେ

ଓଖଲିଯାଉ

ନବୀନ କଲ୍ଲୋଳ ।

କଲ୍ଲୋଳେ କଲ୍ଲୋଳ ମିଶି

ସ୍ଫର୍ଣ୍ଣ ହିଁ ହାସନେ ବସି

ଦେଖାଦେବେ ଯେବେ ମାଆ

ଅନଳ ଆକାରେ;

ତେବେ ସିନା ଭାବ ତାଙ୍କ

ପୂଜିବୁ ପୟରେ, !

ଅଜି ବଙ୍ଗ ଡାକୁ କଳିଙ୍ଗରେ
 ଉତ୍ତଳ ହସ୍ତିନାୟରେ
 ଦ୍ରାବିଡ଼ କକଣେ ଡାକୁ
 ମିଥୁଳା ମଗଧେ;
 ବୃହେନ୍ନ ଭୂପାଳେ ଡାକୁ
 କରନ୍ତୁ ଇନ୍ଦୋରେ ସାକ୍ଷୀ
 ଅଗ୍ନିର ଏ ଜ୍ୱାଳାମୟୀ
 ଭାଷଣ ସମ୍ପଦେ ।
 ଦେଖନ୍ତୁ ଜଗତେ ଆଜି
 ସରବେ ଲପନ ମାଜି
 ନବ ରୂପ ମାତାଙ୍କର
 ଅନଳ ଭୂଷଣେ,
 ଦାଶଭୁଜେ କରବାଳ —
 ନବୀନ କିରଣ ଜାଳ —
 ଦେଖନ୍ତୁ ଜଗତେ ଜନେ
 ପତିତ ଦୃଷଣେ;

ଦେଖନ୍ତୁ ଜଗତ ଜନେ
ଶର୍ପରଧାରଣୀ

ମହିଷମର୍ଦିନୀ ଶକ୍ତି
ଦେଖନ୍ତୁ ସେ ମୂର୍ତ୍ତିମତୀ
ଶାନ୍ତି ସଂସ୍ଥାପନ ପାଇଁ
ଶୁଣନ୍ତୁ ସେ ବାଣୀ—

“ଧୂଂସେ ସିନା ଗଠନର
ପତ୍ନୀ ହୁଅଇ ପ୍ରିୟ,
ଧୂଂସ କର ଧୂଂସ କର
ଅନ୍ୟ ମୋର ଭାଇ,
ଧୂଂସ ବିନା ନ ହେବ ସେ
ଅତ୍ୟାତ୍ମର ଶ୍ରେୟ ।”

ପାପ ଅତ୍ୟାତ୍ମର ଯେତେ
ରୁନା କର ଏ ଜଗତେ
ଧୂଂସରେ ଗତିବ ଯେବେ
ନବୀନ ମଣ୍ଡଳ;
ତେବେ ସିନା ଭାଇ ଭାଇ
କୋଳାକୋଳି ହେବେ ଯାଇ,

— ପ୍ରଳୟରୂପୀ ମା—

କିଏ ସେ ଗୋ ସେ ତ ଅସେ ଦୂରଦେଶୁ
 ଗମ୍ଭୀର ଗୁରୁ ମନ୍ଦେ, ଗରଜ
 ବଜେ ବିଦାର ଧର ?
 ଝପ ଝପ ଝପ ଝମ୍ପାର ଘୋର
 ଘୋଟିଅସେ କାହୁଁ
 ପ୍ରଳୟ ଖଗର ପର !
 ଏ ଯେ ଉନ୍ମାଦେ କୁଟେ ଝଞ୍ଜା
 ପ୍ରଳୟ କରଳ ଦାନବା ମୁଖି
 ପ୍ରଭୁଙ୍କାର ସମ ଧୂଜା !

[illegible]

ସେ ତ ନମାନେ କାହାର ପୀରତ କଟାଳ
 ନମାନେ ଚୁଟୁଳ ବାଣୀ,
 ପୁରୁଷ କାଞ୍ଚନ କାନ୍ତି ନମାନେ,
 ନମାନେ ଅପାଙ୍ଗ ଠାଣି—

ସେ ତ ଦୁର୍ବାର ଶିବତାଣ୍ଡବ ହୁଙ୍କାର
 ନାହିଁ ସଂଯମ ବାଧା ଅନ୍ତରେ ତାର—
 ଖାଲି କରଳ କଠୋରେ ଗୋଳା;
 ତାଳ ତଳ ତାରେ ସମାନ ସରଣୀ,
 ସେ ତ ଭିନ୍ନାଦେ ଚିର ଭୋଳା ।
 ସେ ତ ନମାନେ ସଂସାର ବଳି
 ସେ ତ ନମାନେ ସମାଜ ଫଳ—

ସଦା ଅଗ୍ନି ଉଦ୍‌ଗାସ୍ତ ନୟନେ ତାହାର
 ଖାଲି ପୁଂସର ନବ ଛନ୍ଦ,
 ନବ ପୁଂସର ନବ ଛନ୍ଦ !—
 ସେହି ପୁଂସରେ ପୁଣି ଗଠନ ତାହାର
 ଗଠନେ ନବୀନ ବଳି,

ସେହି ପୁଂସେ ଗଠନେ ସଂସାର ପୁଣି
 ପ୍ରଳୟ ସେ—
 ଚିର ଅନ୍ଧ !

ବଞ୍ଚି ନିକା।

—“ତାହାରି ପାଇଁ” —

“ତାହାରି ପାଇଁ ଏ ବେଳାକୁ
ହସେ ଗୋ ନିଦ ନିଦ
ତାହାରି ପାଇଁ ଏ ଗୁନ ଜନ୍ମ
ଦିଏ ଜୋଛନ୍ତା ପାତ ।

—୨୧—

ସାଗର ତା'ର ଗାଏ ଗୋ ଗାନ,
 ନାଚଇ ତା'ର ତାନେ;
 ତରଙ୍ଗେ ପଡ଼ି ତରଙ୍ଗେ ଉଠେ
 ଜୋଛନା ତାର ସନେ ।”

ହାତେ ତା ବାଣୀ ଦେହେ ଘଟଣା
 ଗରୁଡ଼କ ତା' ବାସ,
 ଯୌବନ ତାର ନୋହିଛି ପାର,
 ମୁଖେ ତ ନାହିଁ ହାସ ।
 ଭଲ ଭଲ ତା' ବେନି ନୟନୁ
 ତଳେ କିପାଇଁ ଧାର ?
 କିଏ ସେ ନାରୀ ? କିପାଁ ଏପରି
 କରିଛି ବେଳା ସାର ?
 “ଏ ଜାଳାତଳେ ସାଗର କୁଳେ
 କାହାର ଅଶେଷ ପାତ
 ବସ ଗୋ ମାଆ ନିରାଶ ଦୃଶ୍ୟ ?
 ଜୀବନେ କିଏ ସାଥୀ ?”
 “ଜୀବନେ ମୋର ସାଥୀ ସମ୍ଭାର
 ତା'ର ଏ ଖଣି ବାଣୀ,
 ଜୀବନେ ନିତି ତାହାର ଗୀତ
 ଗାଏ ମୁଁ ବସି ସିନା !”

ତାହାର ପାଇଁ

“କିଏ ସେ କୁର ଏଡେ ନିଠୁର
ହେଲା କୁଳିଶ ସରି !
ଦିବ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ସୁମନହାର
ଚରଣେ ଦେଲା ଦଳି !
ଜାଣେ ମୁଁ ପର ପୁରୁଷ ‘ପାର’—
ସଦା ଚପଳ ଚଢ଼ି,
ଭ୍ରମର ପରି ବୁଲନ୍ତି ଖାଲି—”
“ନ ଦୋଷ ତା’ରେ ଯଦି;
“କେନ୍ଦ୍ର ନିଠୁର ନୋହେ ମୋହର,
କେନ୍ଦ୍ର ମୋ ନୋହେ ହିର
ଲଲିଟ ଲେଖା ମୋହର ଏକା
କରିଛି ସବୁ ଜୁର ।”

“ଯଦି ମାନସେ ନବହ ରୋଷ
ଜାଣି କି ପାରେ କିସ
କରିଛି ଜୁର ଲଲିଟ ରୂପ
ଜୀବନେ ଦେଇ ବିଷ ?”
“ଶୁଣି ହେ ପାର ପିତାରୁ ବଡ଼
ଲଗିଛି ଯେଣୁ ଏଥୁ,
ଏ ମୋ ପରଶ ପୋଡ଼ା କଷଣ
ବିଷାଦେ ପୁର ବାଥୁ ।”

“ଥୁଲି ମୁଁ ଘରେ ବାଲୁତ କାଳେ
 ସରଗ ପରା ସର
 ପିତା ମାତାଙ୍କ ରତନ ରଙ୍କ
 ସବୁ ଆଦର ଘେରି ।
 ଅଭାବ କିସ ବିଷ କଲୁଷ
 ନ ଥୁଲି ଜାଣି ପ୍ରାଣେ,
 ସରଗ ସୁଖ ମରତେ ଭୁଞ୍ଜି
 ଥୁଲି ମୁଁ ମୋର ଧ୍ୟାନେ ।
 ବଡ଼ ଘରର ବଡ଼ ବେଞ୍ଚର—
 ମତେ କି ତାହା ଜଣା ?
 ବାଲୁତ ସୁଖେ ବିବାହ ମୁଖେ
 ଗଲି ମୁଁ ହୋଇ ବଣା ।
 ସେତେବେଳର ସେ ବେଶ ମୋର
 ସରଗଭୁଲ ଠାଣି
 କହିବି କିସ ବୁକୁ ପରସ,—
 କି ହେବ ଅବା ଜାଣି ?
 ସେତେବେଳର ସେ ସୁଖ ମୋର
 ଗୁଣହୀନ ହାସ,

ଲୁଚିଲା କେଣେ, କାହା ପରାଣେ
 ଦେହୁ ଫିଙ୍ଗିଲି ବାସ !
 ଶିକ୍ଷିତ ଧୀର ସବୁ ଗୁଣର
 ସ୍ବାମୀ ମୋ ଥିଲେ ସେନା,
 କାଳ କବଳ କାହାର ବଳ ?—
 ସରବେ ତା'ର କିଣା ।
 ବାଲୁକ ମୋର କୋଳ କୁମର
 ପାରି ସେ ନାହିଁ ଗୁଲି,
 ସରଗ ବାସେ ଦୂର ପ୍ରବାସେ
 ଗଲେ ସେ, ମତେ ଠେଲି ।
 ହତାଶ ଶ୍ବାସେ, ନ ମଲି ଆଶେ
 ମୋ କୋଳଧନମଣି
 କୋଳେ ମୋହର ହେଲ ସମ୍ବଳ;—
 ଏ ଜୀବ ତାହା ଘେନି ।

“ଏ ମୋର ଜୀବ ପ୍ରାଣ ରଜୀବ
 ସେ କାହିଁ ଗଲା ଏବେ ?
 ସରବ ଗୁଣ ସରବ ପ୍ରାଣ
 ଥିଲା ହେ ତାହା ଠାବେ ।
 ରୂପ ସୁନ୍ଦର ଗୁଣ ମଧୁର,
 ଦେବତାଭୁଲ ଠାଣି;

ଭୁରୁ ଲଞ୍ଜିନ ଦେଖିଲେ ମନ
 କା'ର ନ ହେବ କିଣି ?
 ଖେଳ କୌତୁକେ ଜାଳଜମକେ
 ବନ୍ଧୁ ମେଲାପେ ସଦା
 ଥିଲା ସେ ଅଗ, ପାଠେ ପାରଗ,
 ନ ଥିଲା କିଛି ବାଧା;
 ଜୀବନେ ତା'ର ଥିଲା ସମ୍ଭାର
 ସଜୀବ ସାର କଳା;
 ବାଣୀ ସୀତାର ଥିଲା ହେ ତା'ର
 ଜୀବନ ସାଥୀ ପର,
 ଦେବତାଭୁଜ ଶୁଣି ସେ ଗାନ
 ଦେଖି ସେ ଗୁହମୁଖ
 ଜଳ ଜୀବନେ ଭୁଲି ହେ ଥିଲି
 ଯାବତ ମୋର ଦୁଃଖ ।
 ମାତର ମୋର ଫଟା ପଞ୍ଜର
 ପାରେ କି ଏବେ ସହି,
 ଟାଣି ପାସାଣି ଭେଦ ପରଶି
 ପାରେ କି କେବେ ବନ୍ଧୁ ?

“ସମର ବାଜା ବାଜିଲା ଯେବେ
 ଉଠିଲା କମ୍ପି ଦେଶ
 ପରାଣେ ଉଠି ପରାଣେ ତା’ର
 ସାଜିଲା ବୀର ବେଶ ।
 ଦେଶଭକ୍ତ ଦେଶ ପୀରକ
 ଖେଳିଲା ଯେବେ ପ୍ରାଣେ,
 ସ୍ବାଧୀନତାର ଜୟ ଉଲ୍ଲାସ
 ଗଣିଲା ତାର କାନେ;
 ପାର ତା ଜାଣି ମୋ ଧନ-ମଣି
 ଉଠିଲା ମାତ ଯଶେ,
 ଦୁହ୍ନୁ ଦୁହ୍ନୁ ତା ରକତ ଚିତା
 ଜଳିଲା ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ।
 ସ୍ବଭାବେ ତାର ମୁଖ ସୁନ୍ଦର
 ସେ ତେଜ ସେବେ ପୁଣି !
 କୋଳେ ମୋ ଆସି ପୁଚ୍ଛିଲା ବସି
 ଯିବି ମୁଁ ରଣ ଜିଣି ।’
 କୋମଳତାର ସେଇ ଶରୀର
 ଏତେ ସେ ତହିଁ ତେଜ
 ନଥିଲା ଆଖି ପରତେ କେବେ
 ବହିଲି ଏବେ ଲଜ ।
 ଶୁଣି ହେ ଥିଲି ପୁରାଣେ କେତେ
 ‘ଜନା’ ‘ବିଦୁଳା’ କଥା,

ଇତିହାସର ଉତ୍କଳରାଣୀ

ବାଳ-ମୁକୁଳା ଗାଥା,
ହୀନ କି ମୁହିଁ ପଡ଼ନ୍ତି ତହିଁ ?—

ଦେଲି ସଜାଇ ତା'ରେ;
ଦେଲି ପଠାଇ ହୃଦୟ ଫେର

ହୃଦୟଧନ ତୁଲେ ।
ସେତେବେଳର ସେ ଦୀପ୍ତି ତା'ର

ହୃଦୟେ ସଦା ଧ୍ୟାୟି
ବସିଲି କେତେ ଦିବସ ଗଣି,

ତାହାର ପଥ ଗୁହଁ ।
ରଣବାଇଦ୍ୟ ବାଜେ କିପରି

କିପରି ଭେରୁ ଡାକେ,
ରକତ ନଦୀ ଭ୍ରଷେ କିପରି—

ଶୁଣିଲି ଲେକମୁଖେ ।
ବରଷ ଦଳି ଥିଲେ କିପରି

ଦେଶବାସୀଏ ମୋର
ଶୁଣିଲି ସବୁ ହତାଶେ ବସି

ପରାଣ କରି ଛିରି ।
ଦେଖିଲି ମୋର ଦେଶ ସ୍ଵାଧୀନ—

ବିଜୟ ବାନା ଉଡ଼େ !
ମାତର କାହିଁ ଶୁଣିଲି ନାହିଁ

ମୋ ଧନ କଥା ବାରେ !

ତାହାର ପାଇଁ

ବରଷ ମାସ ଗଣି ଦିବସ
ନହେଲ କିଛି ଫଳ,
ନିରାଶେ ଶେଷେ ବାନ୍ଧିଲି ଦମ୍ଭ,
କରିଲି ମନ ସ୍ଥର; --
ଧନ ମୋହର ଯେ ଦେଶ ପାଇଁ
ଦେଇଛି ଭାଳି ପ୍ରାଣ,
ସେ ଦେଶ ମାଟି ସରଗୁଁ ବଳି,
ସେ ଦେଶ ମୋର ଧ୍ୟାନ ।
କରିଛି ତେଣୁ ସମ୍ବଳ ସାର
ସେ ଦେଶବାସୀ ହୃଦ,
ଦରିଦ୍ରଦୁଃଖୀ ଆରତ ରଙ୍ଗୀ
ସେବାଟି ମୋର ବ୍ରତ ।

“ମାତ୍ର ମୋ ଧନ ବେନି ନୟନ
ଭୁଲି ମୁଁ ନାହିଁ ପାରେ;
ତେଣୁହେ ସିନା ଏ ବାଣୀ ତା’ର
ବଜ୍ରାଏ ବାରେ ବାରେ ।
ଅକାଳେ ଯେବେ ସେକାଳ ବ୍ୟଥା
ଅଥୟ କରେ ପ୍ରାଣ,
ତାହାର ପାଇଁ ଗୀତଟି ଗାଇ
ଭୁଲ୍ଲଏ ମୋର ମନ ।

ତାହାର ପାଇଁ ଏ ବେଳାକୁ
ହସଲ ନିତି ନିତି;
ତାହାର ପାଇଁ ଏ ଗୁଡ଼ ଚର
ଦିଏ ଜୋଛନା ପାତ ।”

—ଗାଁ ମହାଜନ—

ଲକ୍ଷ କେତେକେ ସେ ଗାଆଁ ମହାଜନ,
କୋଶପାଞ୍ଚେ ନାଆଁ ଡାକ,
କହନ୍ତି ଲୋ ଲୋକେ କରଜା ଲଗାଇ
କିଣିନିଏ ଗାଆଁ ଯାକ :
ଲୁଗାଖଣ୍ଡି ତାର ଧୋବ ପାଉଳିଆ
ନାହିଁ ଦେଖି କେହି କେବେ,
କୋତରା ଗାମୁଛା ଖଣ୍ଡ କାନ୍ଦରେ ଲୋ
ପର ଗାଆଁ ଯାଏ ସେବେ ।

ପାଞ୍ଚଟି ପରାଣୀ ଘରକୁ ଲେ, ସେ ତ
 ନ ସହେ କାହାର ଟିଣ୍ଡ;
 ପୋଏ ବଡ଼ ମୋଏ ଲଜ ସରମରେ
 ନ ପାରନ୍ତି ଗାଟ ଗୁଲି ।

ପେଟ କଣି ଯେବେ ପେଟ ପିଇ ପିଇ
 ସିନ୍ଦୂକେ ସାରନ୍ତି ଧନ
 କଥା ଜାଅନ୍ତାରେ ସରଗ ଯାଆନ୍ତେ—
 ବିଦ୍ଵ କି ସହନା ପଣ ?
 ପୂର୍ବ ରାଜାଙ୍କର ନଅଙ୍କ ବେଳେ ଲେ
 ପଡ଼ିଲା ଅକାଳ ଘୋର,
 ଭାତ ବିନା ହାହା ଚଉଦଗରେ ଲେ
 ରାଇଜେ ଘୋଟିଲେ ଗୌର ।
 ଯେଉଁଠାରେ ଯିଏ ଟଙ୍କା କଉଡ଼ି ଲେ
 ସଞ୍ଚିଥିଲେ ଗଲ ଗୌର,
 ମହାଜନ ପୁଅ ମୁଣ୍ଡେ ହାତ ଦେଇ
 ଗଲ ବସି ଝୁର ଝୁର ।
 ଲକ୍ଷ ଦୁଇ ଟଙ୍କା ଅଳପ ନୁହେଁ ଲେ,
 ଥିଲା ସିନ୍ଦୂକରେ ରଖି

ଗାଁ ମହାଜନ

ଛଟକ ଗୁରୁଁ ଲୋ ଲଗାଇଲା କିଏ ?—

ବୁକୁ ତା' ହୁଏ ତନଖି ।

ଗୋଟା କୋଡ଼ିଏ ଲୋ ପାଲଗଦା ତା'ର

ନେଲେ ଲୁଟି ପେଟ ବଳେ,

ତେବେ ଦେଲେ ହେଜ ତା'ର ନ ସଶିଲ,—

ନ ସାରେ କଡ଼ାଏ ଘରେ ।

ମହାଜନ ପୋଏ ସାଞ୍ଚି ପରୁଣୀ ଲୋ

ଭୋଗିଲେଣି ଦହସତ,

ନିଜେ ମହାଜନ ଓପାସ ଲୋକେ ଲୋ—

ନଦିଏ ଟଙ୍କାରେ ହାତ ।

ଦିନୁ ଦିନ ଆହା ବଢ଼ିଲା ଅକାଳ

ଜନ୍ମା ପିପିଲିକା ବଳି

ଲୋକ କୁଡ଼ କୁଡ଼ ମରି ଗଦାହେଲେ

ମଶାଣି ପଦାରେ ପଡ଼ି !

ଦେଲେ ଥିଲାଘର ନଥିଲା ସରି ଲୋ,

ବାଉଁଶ କରନ୍ତି ଭାତ

ପୁଅ ହାତୁ ଆହା ମାଆ ଡାକୁଣୀ ଲୋ

ଛଡ଼ାଇ ଧରିଲା ହାତ ।

—୭୩—

ବିପତ୍ତି ବଢ଼ିଲା, ବଢ଼ିଲା ମରଣ

ମହାଜନ ଭର ପଦା !

ପୋଡ଼ା ପୋଡ଼ା ଆଉ କିଏ ପରୁରେ ଲେ ?

ଘରକଣେ ସର୍ବେ ଗଦା !

ମହାଜନ ନିଜେ ମୁଣ୍ଡେ ମାଣ୍ଡି ଦେଇ

ଶୋଇଲା ଖଟରେ ଭିତ୍ତି,

ହାତେ ଧନ ଥାଇ ଖରଚ ନକଲା,

ଗଲା ପ୍ରାଣବାୟୁ ଭିତ୍ତି !

ଦିନ କେତେ ଯରେ ବନ୍ଧୁକଣେ କେନ୍ଦ୍ର

ଅସି ଦେଖେ ସବୁ ଖାଲି !—

ବହୁ ଛଳିଅ ସେ ଦେଖେ ବୁଢ଼ାରେ ଲେ

ମାଣ୍ଡିଟି ଲାଗିଲା ଭାଗ !

ଫେଇ ଦେଖେ ଅହା ଟଙ୍କା ସୁନାରେ ସେ

ହୋଇଛି ମାଣ୍ଡିଟି ଭରା—

ଭାବେ, ସତେ ଅହା କେତେ କୃପଣ ଲେ

ଜୀବିଆଁ ଥାଉ ଥାଉ ମଲା !

କଲେ ହେଲେ ପାଣି

‘ବଳେ ହେଲେ ପାଣି’—

“—ତଳେ ଅସ ହେ
ଦେଖି ଯିବଟି ଏଥୁ,
ମରଯାଉଅଛି ଶିଶୁଟି
ମାଟି ଧୂଳିରେ ଲେଟି !
ଚଳେ ହେଲେ ଯାଣି ପାଟିରେ
ଦେଇଥିବା ଏକାଳେ,
ମରଗଲେ ତା’ରେ ଅଉ କି
ଫେର ପାଇବା ବାରେ ?”

ସରଈରେ ବାବୁ, ଡୋହୁରି
ଏବେ ମରଦ-ଲୁଲା;

ପର ପାରେ ଅଜି ଫିଟିଛି
 କିବା ମରମ-ମେଲା ।
 ସରଗର କେତେ ଭଞ୍ଜଣୀ
 କେତେ ଭାଇ ସୋଦରେ;
 କୋଳେ ଘେନି ଢୋତେ ଲେଟିବେ
 ସତେ କେଡ଼େ ଆଦରେ ।
 ହସି ହସି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ
 ମିଶି ଯିବୁ ତୁ ହେଲେ,
 ପରାଣର କେତେ ବାରତା
 କହୁ ବୁଲିବୁ ତୁଲେ—

“କହନ୍ତି ପରା ଏ ମରତ
 ସୁର ସରଗୁଁ ବଳି ?
 ଦେବ ଦେବୀ ତହିଁ ଓହ୍ଲାଇ
 କେତେ କରନ୍ତି କେଳି ?
 ସ୍ବୟଂ ନାରାୟଣ ପରା ହେ
 ନର ରୂପ ଆଦର
 ଯୁଗେ ଯୁଗେ କେଳି ରଚନ୍ତି
 ସୁନା ସରଗ ଏହି ?
 ଦେଖିଲିନି’ କାହିଁ କିଛି ତ
 ତା’ର ସନେ ଜଗତେ

କଲେ ହେଲେ ପାଣି

ସରଗବାରଣକାରଣୀ

କୃଷ୍ଣପ୍ରିୟା ପରତେ ?

ଥୁଲି ତ ମୁଁ ସେହି ନିକୃଷ୍ଟେ

ସାକ୍ଷୀ ହୃଦହାରଣୀ

ବାଲୁତ ବୟସେ ବିହରେ

ଯଦି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମୋହିନୀ;

ସ୍ନେହ ପ୍ରୀତି ସୁର-ଚନ୍ଦନ

କାହିଁ ସେ ନର ଦେହେ ?

ଅନାଦର କେତେ କାହାର

ତହିଁ ମରମ ଦେହେ !

ଯେ ବା ମତେ ତଳେ ଅଦରେ

ଦୋଷୁଥିଲା ଯତନେ,

ନ ହେବି କାମକା ଭାବି ସେ

ଦୋଲ ତଞ୍ଜି କାନନେ;

ଏହି ତ ସେ ମର ସେନେହ—

ପ୍ରତି ଲବର ଆଶେ

ଲଭ ଯିବି ତୁଲି ବସନ୍ତି

ସଦା ସ୍ନେହ ନିକଷେ !”

ପ୍ରଥମ ନୟନ ପଲକେ
 ଯେବେ ତୋତେ ମୁଁ ଦେଖେ
 ଭାବିଥିଲି ଆଣି ରଖନ୍ତି
 କେତେ ଯତନେ ପାଖେ :
 ଦଇବବଶରୁ ଆସିଲୁ
 ହୋଇ ମୋର ପଡ଼ୋଶୀ.
 ମନସ୍ତୁଖେ କେତେ ଦେଖିଲି
 ଦୂରେ ଶରବେ ବସି ।
 ମୋ ହୃଦ-କମଳ-କଳିଟି
 କେତେ ବିରାଗ ରସେ
 ଦରପୋଡ଼ା ହେଲା ପରାଏ
 ପଡ଼ିଥିଲା ବିରସେ ।
 ଅନାଦର ଚର ଅନ୍ଧାରେ
 ଦେଖି ନପଳା ହାସ,
 ବିରୁଦ୍ଧ ଥିଲା ସେ ହସିବ
 ଜଣି ସରସ-କାଶ ।
 ଅହା ଘୋର ପର ଅନ୍ଧାରେ
 ଶୁଣି ଘନ ଶବଦେ
 ଚର ସେ ଦାରୁଣ ମାଡ଼ାରେ
 ବୁଡ଼ିଗଲା ବିଷାଦେ ।
 (ସେହୁ) ବିଷାଦକଠୋର ହୃଦୟେ
 ଦେଲି କେତେ ଯାତନା,

ଚଳେ ହେଲେ ପାଣି

ସେହୁକ୍ଷଣି ଅସି ମୋ ପାଶେ

ବସୁ ନୋହୁଁ ବିମନା :

ମେନେହୁ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଥାଳିରେ

ଧରି କ୍ଷମା ବେଢ଼ାର,

ବନ୍ଦାଉ ଥାଉ ତ ମତେ ରେ

କରି କେତେ ସମ୍ଭାର ।

ସେ ସରଳ ଲେଳ ରୁହାଣୀ

ଦେଖି ତୋର ନୟନେ

ଅଳପ ହସି ମୁଁ ନିଠୁର

ଦୂର କରେ ତକ୍ଷଣେ ।

ଭୁଲି କି ପାରିବି ତୋର ସେ

ଶିଶୁ ହୃଦୟ ହାସ ?

ଜୀବବେ ଝୁରିବି ଦାହବ

ଯେବେ ସେ ସ୍ମୃତି ହାସ ।

—ମାତୃସ୍ନେହ—

ବଳ ନାହିଁ ଦେହେ, ଗୋଡ଼ ଅଚଳ
 ଅନ୍ତସାରଶୂନ୍ୟ କଙ୍କାଳମାଳ ।
 ଚୂରଦିନ ଅନଶନେ ଗଲଣି
 ଚକ୍ଷୁଲେ ତଥାପି ଚାଲେ ତରୁଣୀ ।
 ଯୁବତୀ ତ ବଳା, ଯୌବନ ଶିଶୁ
 କାହିଁ ଛାଡ଼ି ଆହା ଯାଇଛି ଚାଲି ।
 ନାହିଁ କପୋଳରେ କୁଙ୍କୁମ ଖେଳ
 ଫିକା ପଡ଼ି ଦିଶେ ଅତି ବିକଳ ।

ତରଳଗୁହାଣୀ ତା'ର ଲେବନେ
ଲେଉଟକର ଧାର ଗୁପ୍ତିଛୁ କ୍ଷଣେ ।
ପତି ବିରହେ ତା' ନାହିଁ ଶୋଚନା,
ଏକମାତ୍ର ସୁତ ତା'ର ଭାବନା ।

ବଡ଼ ସକାଳୁ ହେଲା ଏତେ ବେଳ
ଛାଡ଼ି ଅତିଥି ପିଲାଟି ଘର ।
ଦିନ ଭିନ୍ନ ଭୋକ ଶୋଷ ନଗଣି
ପଡ଼ିଥିଲା ପାଖେ କୋଳରେ ଘେନି ।
ସଙ୍ଗେ ଘେନି ବା କପର ବୁଲନ୍ତା,
ଏତେ କଷ୍ଟ କି ଧନ ତା' ସହନ୍ତା ?
କପର ବା ଛାଡ଼ିଯାଏ ଶିଶୁରେ,
କାହା ପାଖେ ବା ରଖନ୍ତା ସେ ତା'ରେ ?
ସାର୍ ପଡ଼ୋଶୀ କି କେହି ନାହାନ୍ତି
ବିଜନ ପଡ଼ିଛି କୁଟୀରପତ୍ତି ।
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କରଳ କବଳେ ପଡ଼ି
କଳ୍ପର ପଡ଼ିଛି ସବୁ ଭଜୁଡ଼ି ।
ଛୁଣ୍ଡା ତାଳପତ୍ର ତାଟି ଉଡ଼ାଲେ
ଯାଇଥିଲା ଶୋଇ ଧନରେ ତଳେ ।

ଧାଇଁ ଅଛି ଆହା କି ଖରତରେ
ଦେଖିବ କିପରି ନୟନେ ଡା'ରେ ।

ଦୂରରୁ ଶୁଣି ସେ ପାଦ ଶବ୍ଦ
ଡାକେ 'ମାଆ ମାଆ' ଭଙ୍ଗନ୍ତେ ନିଦ ।
ସ୍ୱପ୍ନାବେ ଲଳିତ ଶିଶୁ ବଚନ,
ଅନାଦୀରେ ଅଜ୍ଞ ଅତୀତ ଶିଶ ।
ଶୁଣି ସେ ସ୍ତନ ଦରୋଟି କରୁଣ
ଛଳନେନ୍ଦ୍ର ମାଆ ଦେଲ ବୁନ୍ଦନ ।
ଖୁଆଇ ଭଦର ଦେଲ ଡା' ଭରି—
ନିଜ ଶିଆଳିଆ ଗନ୍ଧ ବିସୋରି ।

କାହିଁକି ଗୋ ମାଆ ଏତେ ଦିନିକି ?
ମନ ଭରି ପରା ଦେଲ ବୁନ୍ଦନ ?
ଛୁଇ ଯାଇଥିଲ ସକାଳ ସାରା,
ଦେଖିଲ ତ ଏବେ ନୟନ-ତାରା;
ଏକାକୀ ଛୁଇ ଭର ଥିଲା ମନେ,
ଦେଖିଲ ତ ଏବେ ଅଛି ଯତନେ;

ଓପାସ ଯୋଗୁଁ ତ ଥିଲା ଭାଳେଣି,
ଦେଲି ଖାଇବାର ଏବେ ତ ଆଣି;
ଅଉ କିପାଇଁ କରୁଣ ରୋଦନ ?
ମରମ-ବିଦାୟ କିପାଁ କଷଣ ?—

“କାହିଁ ଗଲ ବାବୁ ହୃଦୟଂଗାଳି,
ଦରିଦ୍ରପସର, ଅଳ୍ପଲଭ !
ଦେଖି ବା କାହାର ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ
ଶୀତଳ କରିବ ତପତ ପ୍ରାଣ ?
ଶେଳ ସମ ଦୁଃଖ ଜୀବନେ ବନ୍ଧି
ବାନ୍ଧିଥିଲି ଅଶା ତୋହର ପାଇଁ;
ପାଟି ନଥିଲା ଏ ହୃଦୟକନ୍ଦର,
ଭିତ୍ତି ନଥିଲା ଦାରୁଣ କୁଆର;
ପାରି ନଥିଲି ମୋ ବୁକୁ ବିଦାରି
ଶୁଣିଥିଲି ଯେବେ ପିତା ତୋହର;
ବିଦେଶେ ଥାଇ ସେ ଶତ୍ରୁ କବଳେ
ଥିଲେ ଆଶ୍ରୀ ମୁତୁଂବୋଲେ ଅକାଳେ;
ସେ ପର ନିଠୁର ଦୁଃଖ ଆରତ
ବଦି ନେଇଥିଲି ହୃଦୟ ପାତ ।

କାହିଁ ଛାଡ଼ି ଏବେ ଗଲୁ ତୁ ଗୁଲି
 ଅକ୍କୁଳ ସାଗର ମଝିରେ ଠେଲି ?
 ଥିଲି ସହି, ସହି ଆଉ ଥାଆନ୍ତି
 କେତେ ଅନାଗୁର କେତେ ଦୁର୍ନୀତି;
 ଯାଇଥିଲ ସବୁ ଯା' କିଛି ଥିଲା,
 ପୋଡ଼ା ଜମିଦାର ପୋଷ୍ଟ ଖାଇଲା;
 ନକର ଶୋଚନା ସେ ସବୁ ଢଳେ
 ଘେନିଥିଲି ତୋତେ ଓଟାଇ କୋଳେ ।
 ନିର୍ମମ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କଟାଳେ ପଡ଼ି
 ସାଇ ଯାଇଥିଲେ ପଡ଼ୋଶୀ ଛାଡ଼ି ।
 ଏକାକୀ ଏ ଜନଶୂନ୍ୟ ମଣାଣେ
 ଥିଲି ରେ ଆଦର ତୋତେ ଯତନେ;
 ବିସୋର ନିର୍ଦ୍ଦାତ ଦୁଖ ପ୍ରହାର
 ତୁମ୍ଭ ମଣୁଥିଲି ନୟନ ମୋର;
 କହିଥିଲେ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି ପାରି
 ହୃଦୟ ଶୋଣିତ ମରମ ଚିର ।
 ଢଳେ ଢଳେ କାଟି କରନ୍ତି ମାଂସ
 ପାରି ଥାଆନ୍ତି ମେଣ୍ଟାଇ ତୋ' ଆଶ;
 ପାରିଥାନ୍ତୁ ବୁଝି ତୁ ସେତେବେଳେ
 ମୋ ଅନ୍ତର ବ୍ୟଥା କାକୁଡ଼ି ଢିଳେ ।
 ହା ରେ ଧନ କେଡ଼େ ନିଠୁର ହେଲା
 ପେଲିଦେଇ ଗୋଡ଼େ ଗୁଲି ତୁ ଗଲୁ ?

ମାତୃସ୍ନେହ

ଶୂନ୍ୟ ପରାଣ ମୋ ପତୁଛି ଫାଟି
ଶରୀର ବନ୍ଧନ ଆସୁଛି ଭୁଟି;
କି କରବି କିଛି ନଦାଶେ ପରା !”—
କହି ଏତେ ବାଳା ଲେଟେଇ ଧରା ।

ହୃଦୟ ଆବେଗେ ସ୍ନେହ ଆବେଶେ
ଦେଇଥିଲା ଖୋଲ ‘ମାଳି’ରେ କଂସେ ।
ବହୁ ଦିନ ଡାକ୍ତରୀ ଯୁଧା ପେଷଣେ
ଶରୀର ଶିଥିଳ ପଡ଼ିଲା କ୍ଷଣେ;
ପେଟ ଫୁଲାଇ ତା’ ଗଳ୍ପ ଜୀବନ,
କୋଳେ ଧରି ମାଆ ମେଲଇ ତାନ ।

ଗାଆରେ ବିହର, ହସ ଗୋ ଧରା,
ଭଞ୍ଜରେ କଲ୍ଲୋଳ ସାଗର ସାରା;
ଫୁଟି ଭଞ୍ଜ ବନେ କୁସୁମରାଶି,
ହୁଇଁ ହୁଇଁ ଯାଆ ସମୀର ଅସେ;

ହସି ଉଠ ଗନ୍ଧ ସମୀର ସନ୍ଦେ,
 ଖେଳି ବୁଲ କୁଞ୍ଜ ଲହରୀ ତାନେ;
 ବାଜି ଉଠ ଶଙ୍ଖ ମରମ ଚର,
 ପରାଣ ଅବେଗେ ପଡ଼ି ଭୁଲୁଲି;
 ଫିଟାଇ ନୟନ ଗୁହଁ ଗଗନେ
 ଅମିୟୁ କି ଜ୍ୟୋତି ଖେଳେ ମୋହନେ ।
 ଚାହିଁ କି ପାରିବ ସେ ସ୍ନେହଧାରା ?—
 ବର କି ପାରିବ ସରଗେ ଧରା ?

ବିବିଧ

—ସ୍ଵର୍ଗର ପଥ—

ଆଜି ଏ କି ଆଲୋକର ରେଖା ଗୋ ?
 ଖେଳିଯାଏ ମୋର ଭିତରେ ବାହାରେ
 ତହିଁନିଏ ବୁକୁଦକା ଗୋ ।
 ଏ କି ଆଲୋକର ରେଖା ଗୋ ?

ମରମେ ମରମେ ମୋର
 ଛୁଇଁ ଯାଏ କା'ର କର,
 ଉଜ୍ଜ୍ୱାସ ଭରେ ହସେ କିବା ଆଜି
 ଅନ୍ତର ମୋର ଏକା ଗୋ,
 ଏକି ଆଲୋକର ରେଖା ଗୋ ?

କୁସୁମ କଳିକା କେତେ ଗୋ
 ଫୁଟି ଉଠେ ଆଜି ମୋ ହୃଦୟେ ରାଜି
 ଅରୁଣ କରଣ ସାଥେ ଗୋ;
 ଗୁଣ୍ଠ ଗୁଣ୍ଠ ଗୁଣ୍ଠ ଭରି ବୁଲେ ଖଳି
 ଶୁଭ୍ର ପ୍ରଦୋଷ କିରଣେ ଉଜ୍ଜଳି
 ବହୁ ଆଶେ କାହୁଁ ଗୁପ୍ତ ବାରତ
 ହୃଦୟର ଗାଥା ଯେତେ ଗୋ,
 ମରମେ ମରମେ ମେଲେ ମୋର କା'ର
 ଅନ୍ତର କଥା କେତେ ଗୋ ?

ମୁଁ ତ ପଦ୍ମିନୀ ସନେ ହସେ ଗୋ,
 ଢଳ ଢଳ ରବି ତରଳ କିରଣେ
 କେତେ ମତେ କେତେ ରସେ ଗୋ.

ଫାଟିଯାଏ କାହୁଁ ଦାରୁଣ କୁହେଲୀ
 ଉଡ଼ିବୁଲେ ମନ ଅସମ୍ଭବେ ଭାଳି
 ତାଳେ ତାଳେ ନାହିଁ
 ଆରତି ଆରତି
 ପଦ୍ମିନୀ ସଜା ସୁନ୍ଦରୀ ସନେ
 ଉଡ଼ି ବୁଲେ ଦୂର ଦେଶେ ଗୋ—
 ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଧାମ ଏ ଅଜଣା ଅଶୁଣା
 ସୁର ସରଗର ପାଶେ ଗୋ;
 କି ଆଶେ କି ରସେ ତା'ରେ ସିନା ଜଣା
 ତାହାର ହରଷେ ହସେ ଗୋ ।

ଯଜ୍ଞବନ ନବ ଗାନେ ଗୋ
 ଝର ଝର ଝର ଛୁଟି ବୁଲେ ମୁଁ ତ
 ସୁଦ୍ଧା ତଟିନୀ ତାନେ ଗୋ !
 ସ୍ଵଚ୍ଛନ୍ଦରେ ମୋ ଅନ୍ତର ମାଜି
 ଅବେଶେ ଉଛୁଳି ଉଠଇ ଗରଜି,
 କି ଅଦେଶ ଘେନି ତା'ରେ ସିନା ଜଣା—
 ମୁଁ ତ ନାହିଁ ଭାବେ କିଛି ମନେ ଗୋ,
 କଳ ତାନେ ତା'ର ମନଟି ପୁରାଇ
 ତା'ର ଉନ୍ମାଦେ ଝରେ ବନେ ଗୋ ।

ଏ ଯେ ତେଣେ ବୁଲେ ଉଷତେ ପକ୍ଷୀଟି
 ଗୁପତେ ଗୁପତେ କା'ର ନାମ ରଟି—
 ନାହିଁ ତା'ର ଦୁଶ 'ନାହିଁ' ଅଭିମାନ
 ନାହିଁ ତା'ର ବ୍ୟଥା ତଳେ ଗୋ,
 ତେବେ ମାନବ ହୋଇ ମୁଁ ମନୁ-ସନ୍ତାନ
 ମୋ ପଛେ ଏ କରେ ନିରାଶାର ଗାନ ?
 ତୁଟିବନି ଏ କି ? ଫିଟି ବୁଲିବି ମୁଁ
 ସେହି ପକ୍ଷୀ ପରି
 ଅସୀମ ଆକାଶ ତଳେ ଗୋ—
 ଗୋର ସତ୍ତ୍ୱବନେ ନବ ଭୋଲେ ଗୋ ।

—କବିର ଗାନ—

(Tennyson ଙ୍କ ଅନୁସରଣରେ)

ଛାଡ଼ି ଭସାଗମେ ନଗର
ଧୀରେ ଚାଲନ୍ତି କବି,
ନିରେଖିବା ଆଶେ ଶବ୍ଦଲ
ବନ କାନନ ଛବି;
ଦାସିଣୀ ବଳୟୁଁ ମଳୟୁ
ମନ୍ଦେ ଆସଇ ବହୁ

ଦୋଳଇ ତରଙ୍ଗେ ତରଙ୍ଗେ
 ଶ୍ୟାମ ପଲ୍ଲବେ ମୟା;
 ପିଇ ସେ ମୋହନ ମାଧୁରୀ
 ରମ୍ୟ ନିରୋଳା ସ୍ଥାନେ
 ମେଲିଲେ କି ଅବା ଶୁଣି
 କବି ପଞ୍ଚମ ତାନେ !
 ସେହି ତାନ ଲୟେ ହଂସୁଲ
 ଗଲା ରହି ଗଗନେ.
 ଅନ୍ତର ଅନନ୍ଦେ ଗୁଡ଼କ
 ନାହିଁ ଉଠିଲା କ୍ଷଣେ ।
 ମସ୍ତ୍ୟୁ ଅଣେ ଦୂର ଗଗନେ
 ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ଗଙ୍ଗେଇ
 ଝାମ୍ପ ନ ଦେଇ ସେ ନାଚିଲା,
 ପଥ ଅରଧେ ବାଇ ।
 ବିଳରୁ ବାହାରି ଖେଳିଲେ
 ଟେକି ଫଣା ନାଗୁଣୀ.
 ପିଚ୍ଛ ଟେକି ନୃତ୍ୟେ ମାଡ଼ିଲେ
 କେଜା ସେ ତାନ ଶୁଣି ।
 ପୁଚ୍ଛ ମଜା ଭୁଲି କଜଳ—
 ପାଉ ରହିଲା ଟାକି
 ଅର୍ଦ୍ଧମୁଦ ନଷ୍ଟୁ କୋକର
 କାଟି ନ ପାରେ ଚକ୍ରି ।

ଚଞ୍ଚୁପ୍ରଟେ ଲିପ୍ତ ରୂପରେ
 ● ତୁଳାପକ୍ଷ ସମ୍ଭାର
ପାଶୁ ଗୁପ୍ତି ପାଦେ ରହିଲ
 ବାଜ ଭୋଜି ନିବାର ।
ନିଜରେ ପ୍ରକ୍ତାର କୋକିଳ
 ଭାଲେ, “ଗାଉଲି ଯେତେ
ନ ଥିଲ ତ କାହିଁ ଏସନ
 ଜାନ ମୋହର ଗୀତେ ?
ମାତେ ମୁହିଁ ସିନା ବସନ୍ତେ
 ନବ ପଲ୍ଲବ-ଭୋଲେ,
ମାତ୍ର ଏ ତ ଗାଏ ଯାହା ଫୁଟିବ
 ଦୂର ଭବିଷ୍ୟ ଭାଲେ !”

—କ୍ଷଣିକ ସ୍ମରଣ—

ସେ ଦିନ	ଅମୃତମୟୀ କିଏ ମାଗୋ ତୁମେ
	ଝୁଣୁଝୁଣୁ ଛୁଣୁ ଚରଣେ
ତବ	ସୁନ୍ଦର ଚର ଅମିୟ ପସରା
	ମେଲି ଗଲ ମୋର ମରମେ ?
	କିଏ ତୁମେ ମାଗୋ ଶାନ୍ତି-ଦାୟିନୀ
	ବିଶ୍ଵ-ସପନ-କୁଞ୍ଜ-ଗୁରଣୀ ?
	କିଏ ତୁମେ ଶିତ ଶିଞ୍ଜନା ଯୁଦ
	ସ୍ଵିଚ୍ଛୁ ବିମଳ ହାସିନୀ,
ମୋର ସେ	କାନ୍ତ ପରାଣେ ମନ୍ଦ ପତିଲ
	ମନ୍ଦ ମଧୁର ଭାଷଣୀ ?

ମୁଁ ଯେ ଭଲ୍ଲସି ଭଠି ବସିଲି ଚମକି
 ମୋର ଧମନା ଶୋଣିତ ଭଠିଲ ଧମକ !
 ଦଶିଲ ଗୋ ପୂର୍ ଅନ୍ତରେ ମୋର !
 କିବା ସେ ସପନେ ଗୋଲା
 ତବ ସେ ସୋହାଗେ ସୁନ୍ଦର ହାସେ
 ନବୀନ ମାଧୁରୀ ବୋଲା !
 ଅଞ୍ଚଳୁ ତବ ନବୀନ ବରଣେ
 କଳପନା ଶିତ କୁସୁମ ଚୟନେ
 ଦାସ ଭାବନା ନବୀନ ଫୁରଣେ
 ଝଙ୍କାର ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ମୋ ମରମେ
 ସ୍ବପ୍ନ କିଏ ତ ଭାଙ୍ଗିଲ ମୋର
 ଚମକି ଭଠିଲି ତକ୍ଷଣେ;
 ଅଭ୍ୟୁତ ଏ କି ?
 ଚପଳା ଚମକି
 ଚଞ୍ଚଳା ତୁମେ
 କାହିଁ ଗଲ ଠକ ?
 ମୋର ଦକ୍ଷ ପଶିଲ ମରମେ
 ସେହି ଶୂନ୍ୟ କୁଟୀରେ ଅଦରଲି ପୁଣି
 ଭ୍ରାନ୍ତ ସପନ ଭରମେ ! !

ସବୁ ତୁମରି ପାଇଁ—

ଗଲା ଦିନେ ଯେତେ ରତନ
 ଯେତେ ଶୋଭା ସୁନ୍ଦର,
 ଯେତେ ନୂଆ ବତ୍ତା ପ୍ରକାଶ
 ନୂଆ ଲବଣ୍ୟ ଝର ;
 ପହୁଲି ସେଇ ର ରଞ୍ଜିତ
 ଉଷା କରଣ ଭୂଷା ,
 ଫଟକି ଫୁଲର ମାଧୁରୀ
 ପାଟ ପତନା ବସା ;

ସବୁ ଦୁମର ପାଇଁ

ଯେ ସ୍ବର ଲହରୀ ନିତି ହେ
 ଭସା ପାଟଲେ ଲେଟେ,
 ଗୋଧୂଳି ଲଲଟେ ନିତି ଯେ
 ନୁଆ ଛବି ଭକୁଟେ;
 ସେ ସବୁ ସମ୍ପଦ ଯତନେ
 ନୁଆ ପେନ୍ଥ ପୁରାଏ
 ସମ୍ପାଦି ରଖିଛି କବି ହେ
 ସବୁ ତୁମର ପାଇଁ ।

ନିତି ନିତି ଯେତେ ସପନ
ନିଶିଭର ଜାଗରେ,
ନିତି ନିତି ନୂଆ କଳ୍ପନା
ଖେଳେ ଯେତେ ସଂସାରେ;
କମଳିନୀ କୋଳେ ମାଧୁରୀ
ଯେତେ ଧରଇ ରୁସ,
ରୁପେ ରୁପେ ଯେତେ ଲହରୀ
ରଚେ ମନ ମେଳାସ;
ନିତି ନୂଆ ଜିହ୍ଵାଧରଣ
ଧୂଆଁ ସୀରଜି ହାସ,

ନିତି ନୁଆ ନୁଆ କାଜିଲା
 ହୃଦ ପ୍ରୀତି ଧରଣୀ;
 କବି ହେ ତୁମର ପାଇଁ କି
 ସିନା ଏତେ ପସରା
 ମେଲି ବସିଅଛି ଜଗତ
 ହୃଦ କୋହ ପାସୋରା !

ଜଗତେ ଏ ଯେତେ ସ୍ୱପ୍ନର
 ଯେତେ ସୁଖ ଦେଖାଣି
 ସେ ସବୁ କବି ହେ ତୁମର
 ପାଇଁ ରଚେ ଧରଣୀ,—
 ପାହାନ୍ତି କାକର ଶୀତଳ
 କବି ତୁମର ପାଇଁ,
 ଉଷା ଭାଲେ ଫୁଟେ ଭାରକା
 ନିତି ମନ ମଜାର;
 ନିତି ନିତି ଉପାଁ ଅକାଶେ
 ରବି ରକତ ସ୍ୱରା,
 ନିତି ନିତି ଉଠେ ଗଗନେ
 ବୃନ୍ଦ ଦୁଖ ପାସୋରା;

ସବୁ ତୁମର ପାଇଁ

ଶରତର ଶୀତ ଜୋଛନା,
କାଶ ହାସ ହୃଦର,
ଅଗି-ପୋଡ଼ା ଶୀତ-ସମ୍ପଦ.
ପିଠି-ଖରା ସୁନ୍ଦର;
ବସନ୍ତର ଦୋଳ ଉତ୍ସବ,
ଫଗୁଣେଲ ବିଭବ,
ଅମ୍ଳ ବଉଳର ମାଦକ,
କଳା ଭୁଞ୍ଜ ତାଣ୍ଡବ;
ଏ ସବୁ ସମ୍ପଦ ଯେବେ ହେ
ପୂର୍ବ ଜଠେ ଗହଣେ
ତୁମେ ସିନା କବି ଏକା ହେ
ଗାଥ ସୁଖ ପୃଥନେ !

ଶ୍ରୀଷମ ଗହଦ ଯେବେ ହେ
ଗାଏ ବିଳୟ ଭେଦ,
ବରଶାଶ ରୁଦ୍ର ତାପସ
ଯାଏ ଧର ବିଦାର;
କାନ୍ତାରେ କାନ୍ତାରେ ଯେବେ ହେ
ମରୁଲୁଳା ସଞ୍ଚରେ,

ତୁମେ ସନା କବି ଦୋଷ ହେ
 ବସି ନୀରବେ ଦୂରେ ।
 ତୁମେ ସିନା ଦୋଷ ନୀରବେ
 ସେହି ଧ୍ବଂସ କଲୋଳ,
 ତୁମେ ସିନା ବାଅ ଉତ୍ତାଳେ
 ସେହି ବଂଶୀ କରାଳ !

ତୁମର ପାଇଁ କବି ହେ
 ଏହି ନୂଆ ସଜନା,
 ଏ ସଂସାରେ ନୂଆ ମଣିଷ,
 ନୂଆ ଲୀଳା ରଚନା;
 ତୁମେ ଗାଅ ବୋଲି ହସେ ଏ
 ଶିଶୁ ସୁନ୍ଦର ମୁଖ,
 ତୁମେ ଗାଅ ବୋଲି କାନ୍ଦେ ଏ
 ଭାର୍ତ୍ତ କାନ୍ଦର ଦୁଃଖ ।
 ତୁମେ ଗାଅ ବୋଲି ଏ ପୀଡ଼ା
 ଫୁଟେ ପୀଡ଼ିତ ବୁଦ୍ଧେ,
 ପାର୍ମିକ ଶିଖାଏ ଧରମ
 ସେହି ପୀଡ଼ିତ ଲୋକେ ।

ସବୁ ତୁମର ପାଇଁ

ତୁମେ ଗାଥ ବୋଲି ପାଗଳ
ରଚେ ପ୍ରଳାପ ଭାର,
ତୁମେ ଗାଥ ବୋଲି ବଜୟ—
ଗୀତ ତୋଳଇ ବୀର ।
ଜଗତରେ ଯେତେ ସୁନ୍ଦର
ଯେତେ ରୁଦ୍ର ଶୁଷଣ,
ତୁମେ ଗାଥ ବୋଲି କବି ହେ
ସବୁ ନୁଆ ଭିଅଣ !

—ଯଦି ଆସିଛୁ ହେ ବନ୍ଧୁ ଦ୍ଵାରେ—

ଯଦି ଆସିଛୁ ହେ ବନ୍ଧୁ ଦ୍ଵାରେ
 ଘେନ ଏହି ଦ୍ଵାର କୁସୁମ ସମ୍ଭାର
 ହୃଦୟ ପୀରତ ଭାରେ ।

ବହୁଦିନ ପରେ ପାଇଁଛୁ ହେ ଦେଖା
 ଭବ ସେ ମୂରତି ସ୍ଵେଦମୟ ଲେଖା,
 ସେ ଗୁଣ, ସେ ଗାନ, ଶୁଣିଥିଲି ଯେତେ
 ପୂର ପଲ୍ଲୀ ନଦୀଧାରେ ।

ଯଦି ଆସିଛି ହେ ବନ୍ଧୁ ଦ୍ଵାରେ

ଭାରଜା ଗହଣେ ଯେତେ ହେ ମେଲାପ,
ଅଜାତର ଯେତେ ପୀରତ ପୁଲକ,
ଜୀବନର ଯେତେ ଜଞ୍ଜଳା ବେଭାର
ସବୁ ସ୍ଵମର ବସିଛି ଭୋଲେ ।

ପରାଣର ଶତ କଳପନା ସଞ୍ଚି
ଗୁଡ଼ିଛି ଏ ହାର, ହୃଦୟ ବିପଞ୍ଚି
ସଜାଡ଼ି ରଖିଛି, ତବ ଅଗମନୀ
ଗାଇ ବୁଲିବ ହେ ବାରେ ।

—ବିଦାୟ ବେଳା—

ବିଦାୟ ବେଳେ ଦିଅ ଗୋ ସହ !

ଦିଅ ସେ ମାଳା ମୋତେ,

ଜୀବନ ସାରା ଦାସ ଏ ଡର

ଯାଇ କି ପାରେ ପ୍ରତେ ?

ସଜାଡ଼ି ଆଜି ବସିଛି ବାଳା

କେତେ କୁସୁମ ହାର,

ବିଦ୍ୟାପୁ ବେଳା

ଜୀବନେ ଅଜ୍ଞ ମେଲି ବସିଛି
 ପୀରତି କଷ୍ଟଦ୍ୱାର;
 ଜୀବନେ ଯେତେ ଫୁଟିଛି ତା'ର
 ମୂର ଯାରକା ମଲି,
 ରଚିଛି ବାଳା ମାଳାଟି ବସି
 ଜନ୍ମ ଯତନ ଭର ।
 ତୋଳିଛି ବାଳା ସରଗ ଦେଖୁ
 ତାରକା କୋଟି କୋଟି,
 ତୋଳି ରଖିଛି ଯତନେ ସିନା
 ପୁନର୍ଥ ଗୁଡ଼ ଗୋଟି ।
 ଭାବିଛି ବାଳା ପଦକରୁପେ
 ଗୁନ୍ଥିବ ତା'ରେ ଅଜ୍ଞ,
 ବିଦାୟ ବେଳା ଜରିଛି ବାଳା
 ବସିଛି ମୁଖ ମାଳି ।

ବିଦାୟ ବେଳା ହେଲଣି ଆସି
ବସିଛି ବାଳା ଗୁହଁ
କରୁଛି ରାଜା ବଗିଚା ଜୁର
ଅସିଛି ଧାର୍ଯ୍ୟ ଧାର୍ଯ୍ୟ ।

ଅଣିଛୁ ଯେତେ ଥିଲ ଗୋ ତହିଁ
 ଫୁଲ ସମ୍ପଦ ଭର,
 ଅଣିଛୁ କୁନ୍ଦ, ଅଣିଛୁ ମଲ୍ଲୀ
 ଅଣିଛୁ ଗନ୍ଧପୁର ।
 ଗୋଲପ ଗୋଟି ଅଣିଛୁ ବାଲୀ
 ଅତି ଯତନେ ହାତେ,
 ପ୍ରିୟାର କରେ ଅରପି ତାହା
 ବୋଲିବ ଯାଅ ଯେତେ—
 “ଯାଅ ହେ ଯେତେ ଦୂର ବିଦେଶେ
 ଭୁଲିବ ନାହିଁ ତବ—
 ଭୁଲିବ ନାହିଁ ତବ ଏ ଦାସୀ
 ହୃଦୟ ବରବର ।
 ଭୁଲିବ ନାହିଁ ଏ କିଶା ପ୍ରାଣେ
 ଏହି ଗୋଲପ ଦେଖି,
 ଗୋଲପ ଏ ମୋ ନୋହେ ଯେପରି
 ନୋହେଟି ନିରମାଣୀ ।”

ବିଦାୟ ବେଳା ହେଲଣି ବାଲୀ
 ବସିଛି ମୁଖ ମାଳି,

ବିଦାୟ ବେଳା

ଜୀବନ ପାଇଁ ପ୍ରିୟ ତାହାର
 ଯିବ ଗୋ ଦୂରେ ଅଛ ।
 ବସିଛି ବାଳା ସଜାଡି କେଶ
 ପିନ୍ଧି ଦକ୍ଷିଣୀ ଶାଢ଼ୀ,
 ସଜ ସୁମନ ମାଳା ଗୋ ଡା'ର
 ହାତେ କରୁଛି ବେଉଁ ।
 ପିନ୍ଧିଛି ଫୁଲ ଶ୍ରବଣେ ଡା'ର
 ପିନ୍ଧିଛି ନାସା ଢଳ,
 ଭିଡ଼ିଛି ହୀନ ବସନ ତଳେ
 ପାଟି କାନ୍ଦେଣି ଡୋର ।
 ଗୋଡ଼େ ନୁହେଁ ନବାଜେ, ଧୀରେ
 ବସିଛି ବାଳା ଗୁହଁ,
 ବନ ପାଦପ ଉତ୍ତର ତଳେ
 ବସିଛି ମାଡ଼ି ଭୁଲି ।

ବିଦାୟ ବେଳା ହେଲାଣି ବାଳା
 ବସିଛି ଗୁହଁ ପଥେ,
 ପ୍ରେୟ ଗୋ ଡା'ର କିବା ସୁନ୍ଦର,
 ଅସି କି ଗଲେ ସତେ ?

ଚୁଡ଼ୁଛି ବାଳା ଶଶକୁ ଶଶ
 ପୋତୁଛି ମଥା ତଳେ,
 ହୃଦୟେ ଅଜି କିବା ଯେ ରଣ
 ଲଗି ରହିଛି ଭେଳେ ।
 ଭୁଲୁଛି ବାଳା କହୁବ ତା'ରେ
 ଚରଣ ତଳେ ଲେଟି —
 “ପ୍ରିୟ ହେ ତମେ ପ୍ରିୟ ମୋହର
 ପ୍ରିୟ ଏ ଚରଣ ଦୋଟି ।
 ପ୍ରିୟ ମୋହର ବଚନ ଡବ
 ପ୍ରିୟ ଗୁହାଣୀ ଗୁରୁ,
 ଝୁରୁଛି କେତେ ନ ପାଇ ତାହା,
 ଜୀବୁଛି ମରୁ ମରୁ ।
 ତେଣୁ ହେ ପ୍ରିୟ ମାଗୁଣି ମୋର
 ମାଗୁଣି ମୋର ଏତେ —
 ଭୁଲିବ ନାହିଁ ଦାସୀରେ ଡବ
 ଭୁଲିବ ନାହିଁ ମୋତେ ।”
 ମାତର ପରେ ଭୁଲୁଛି ବାଳା
 ଅକାରଣ ଏ ଅଶା,
 ଅକାରଣ ସେ ବାନ୍ଧୁଛି ବନ୍ଧ
 ଅକାରଣ ଏ ନିଶା ।

ବଦାୟ ବେଳା

ବିଦାୟ ବେଳା ହେଲଣି ଅସି !
 ବସିଛି ବାଳା ଗୃହି,
 ବିଦାୟ ବେଳା ହେଲଣି ଅସି—
 ପ୍ରିୟ ଯେ ଦେଖା ନାହିଁ ।
 ହାୟ ରେ ବାଳା ହାୟ ଏ ଶ୍ରମ
 'କାହା ନିମନ୍ତେ ଏତେ ?
 ପ୍ରିୟ ଯେ ପାଶେ ରହିଛି ତୋର,
 ପ୍ରିୟ ଯେ ତୋର ହାତେ !
 ବିଦାୟ ବେଳେ ଦେବାକୁ ପରା
 ଧରିଛି ହାତେ ହାର ?
 ବିଦାୟ ବେଳେ ନକର ମୋରେ,
 ନକର ବାଳା ପର ।
 ବିଦାୟ ବେଳେ ଦିଅ ଗୋ ସହ !
 ଦିଅ ସେ ମାଳା ମୋତେ
 ଜୀବନ ସାରା ଦାସ ଏ ତବ
 ଯାଇ କି ପାରେ ପ୍ରତି ?

୧୬